

Νο 19 • ΙΟΥΛΙΟΣ 2015

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

www.kepe.gr

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

Εκδότης:

**ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ**

Συντακτική ομάδα:

Αικατερίνη Τσούμα (Υπεύθυνη Έκδοσης)
Θεόδωρος Τσέκερης (Αναπληρωτής Υπεύθυνος Έκδοσης)
Πρόδρομος Βλάμης
Σωτήρης Παπαϊωάννου
Γεωργία Σκίντζη
Αθανάσιος Χύμης

Διοικητική υποστήριξη -

Πληροφορίες:

Χρήστος Ελευθεριάδης
Τηλ. 210 3676359
Email: greekconomy@kepe.gr

Γλωσσική επιμέλεια-Διορθώσεις:

Ελένη Σουλτανάκη

Παραγωγή ηλεκτρονικής έκδοσης:

Ι. ΓΑΪΤΑΝΗΣ-Κ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Ο.Ε.

Copyright 2015

ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Αμερικής 11, Αθήνα, 106 72,
Τηλ.: +30-210-3676.300, 210-3676.359
Fax: +30-210-3630.122, 210-3611.136

Το περιοδικό **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ** αναρτάται στον δικτυακό τόπο <http://www.kepe.gr/greekconomy.htm>

Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στα άρθρα είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαία γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

№ 19 • ΙΟΥΛΙΟΣ 2015

EDITORIAL 4

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ 5

Χρήστος Τριαντόπουλος

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ
ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 12

Ιωάννης Χολέζας

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ
ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ 21

Έρση Αθανασίου

Η ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΙΣΠΡΑΞΗΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ
ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ 29

Γεωργία Σκίντζη

Στις αρχές του τρίτου τριμήνου του 2015, οι πλέον πρόσφατες αναθεωρημένες προβλέψεις για το τρέχον έτος είναι δυσσίωνες, καθώς υποδεικνύουν την επιστροφή της ελληνικής οικονομίας σε καθεστώς οικονομικής ύφεσης. Η δυσμενής αυτή μεταστροφή των εκτιμήσεων για τη βραχυπρόθεσμη πορεία της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας βρίσκει τη χώρα εν μέσω: (α) της σημαντικής επιδείνωσης των οικονομικών δεικτών κατά τους πρόσφατους μήνες, (β) της αναγκαιότητας θέσπισης και εφαρμογής συγκεκριμένης νομοθεσίας ως προαπαιτούμενου για την έναρξη διαπραγμάτευσης για νέο Μνημόνιο Συνεννόησης με χρηματοπιστωτική συνδρομή από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης, σύμφωνα με τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής για το ευρώ της 12^{ης} Ιουλίου, και (γ) του σφοδρού πλήγματος εξαιτίας των δυσχερειών που προκλήθηκαν από την επιβολή της τραπεζικής αργίας και τους ισχύοντες ελέγχους στην κίνηση κεφαλαίων.

Το προαναφερόμενο ασφυκτικό πλαίσιο, εντός του οποίου καλείται να λειτουργήσει η ελληνική οικονομία, αναμένεται να ασκήσει πολυδιάστατες επιδράσεις σε καίρια πεδία της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και στη λειτουργία, συμμετοχή καθώς και στις δράσεις των κεντρικών συντελεστών της οικονομίας. Μία από τις προϋποθέσεις επιτυχίας των όποιων στρατηγικών εξορθολογισμού, αναδιάρθρωσης και εξυγίανσης είναι η εξασφάλιση βιώσιμων συνθηκών σε πεδία όπως η εγχώρια αγορά εργασίας, η οποία πλήττεται ήδη ισχυρά, όπως καταδεικνύουν τα σχετικά στοιχεία για τα βασικά μεγέθη της απασχόλησης και της ανεργίας. Από την πλευρά των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών ως βασικών συντελεστών της οικονομίας, τα όποια μέτρα και δράσεις πολιτικής πρέπει να συνάδουν με την ενίσχυση της υγιούς εγχώριας επιχειρηματικής δραστηριότητας, σε συνάρτηση κυρίως με το μέγεθος και το αντικείμενο των επιχειρήσεων, αλλά και να εφαρμόζονται με τρόπο αποτελεσματικό ώστε να διασφαλίζεται η αποδοτικότητά τους, κυρίως στις περιπτώσεις που αφορούν σε περαιτέρω επιβαρύνσεις, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της φορολογίας.

Στη βάση των ως άνω θεωρήσεων, το παρόν τεύχος της *Ελληνικής Οικονομίας* παρουσιάζει αρχικά, ως είθισται, τις πλέον πρόσφατες εξελίξεις στο διεθνές και εγχώριο περιβάλλον, καλύπτοντας ένα ιδιαίτερα ευρύ φάσμα οικονομικών παραμέτρων. Στη συνέχεια φιλοξενούνται τρία άρθρα. Το πρώτο πραγματεύεται το ζήτημα του σχεδιασμού και της υλοποίησης ενός μηχανισμού διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας, με στόχο τη βελτίωση της διαδικασίας σύζευξης μεταξύ ζήτησης και προσφοράς εργασίας. Αρχικά περιγράφει αναλυτικά την ελληνική εμπειρία στη διάγνωση των εν λόγω αναγκών και στη συνέχεια εστιάζει σε συγκεκριμένα σημεία του σχεδιασμού ενός τέτοιου μηχανισμού που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Το δεύτερο άρθρο εστιάζει στην οικονομική δραστηριότητα των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) στην Ελλάδα την περίοδο 2008-2014. Αναλύει τις πρόσφατες εξελίξεις σε όρους διαφορετικών οικονομικών παραμέτρων κατά κατηγορία μεγέθους και κατά κλάδο, ενώ αναδεικνύει τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΜΕ, με έμφαση στο σκέλος της χρηματοδότησης, για την οποία προτείνει βασικές κατευθύνσεις πολιτικής. Το τρίτο άρθρο αναφέρεται στην αποδοτικότητα είσπραξης του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ), η οποία αποτιμάται με τη χρήση μέτρησης όπως ο Δείκτης Εσόδων και το έλλειμμα του ΦΠΑ. Καταδεικνύει τη θέση της Ελλάδας μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και την πρόσφατη διαχρονική εξέλιξη συγκριτικά με επιλεγμένες χώρες, αξιολογώντας τις επιδόσεις της χώρας και θίγοντας ζητήματα όπως η φορολογική συνείδηση των πολιτών.

Αικατερίνη Τσούμα
Ερευνήτρια ΚΕΠΕ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ

Χρήστος Τριαντόπουλος, Ερευνητής ΚΕΠΕ

Η παρούσα συνοπτική ανάλυση αποτελεί, επί της ουσίας, μία επισκόπηση των εξελίξεων και μεταβολών σε βασικά οικονομικά μεγέθη και δείκτες, όπως αυτές παρατίθενται και δημοσιοποιούνται από εθνικούς και διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, ενώ, στο πλαίσιο της ανάλυσης, παρουσιάζονται και συγκεκριμένες μελέτες από υψηλού επιπέδου ερευνητικούς οργανισμούς, συνεισφέροντας στην ευρύτερη συζήτηση για τις διεθνείς και εγχώριες οικονομικές εξελίξεις. Στα σημεία όπου παρατίθενται οι εκτιμήσεις του ΚΕΠΕ υπάρχει ρητή αναφορά, καθώς είναι σημαντικό στην παρούσα επισκόπηση να καθίστανται διακριτές οι εκτιμήσεις κάθε ερευνητικού φορέα.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η παγκόσμια οικονομία, σύμφωνα με το World Economic Outlook Update του Ιουλίου του 2015 του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), εκτιμάται ότι θα αναπτυχθεί το 2015 με ρυθμό ανάπτυξης 3,3%, που πρόκειται για ρυθμό οριακά χαμηλότερο τόσο από την επίδοση του 2014 (3,4%) όσο και από την αντίστοιχη πρόβλεψη του ΔΝΤ τον περασμένο Απρίλιο (3,5%). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην αναθεώρηση επί τα χείρω των προβλέψεων για την οικονομική δραστηριότητα του 2015 και, ειδικότερα, της εικόνας της οικονομίας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ), όπου κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους η οικονομική δραστηριότητα ήταν χαμηλότερη από τις αρχικές εκτιμήσεις, λόγω του δύσκολου χειμώνα και του «κλεισίματος» λιμανιών, αλλά και του περιορισμού των κεφαλαιουχικών δαπανών στον πετρελαιοπαραγωγικό τομέα. Συγκεκριμένα, το ΔΝΤ εκτιμά ότι ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας των ΗΠΑ θα διαμορφωθεί στο 2,5% το 2015 έναντι εκτίμησης για 3,1% τον περασμένο Απρίλιο (Πίνακας 1)¹.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η κατάσταση στην οικονομία των ΗΠΑ επηρεάζει και την εικόνα του συνόλου του ανεπτυγμένων οικονομιών, οι οποίες εκτιμάται από το ΔΝΤ ότι θα σημειώσουν το 2015 ρυθμό ανάπτυξης 2,1% έναντι αντίστοιχης εκτίμησης 2,4% τον περασμένο Απρίλιο. Παρ' όλα αυτά, οι ανεπτυγμένες οικονομίες είναι αυτές που στηρίζουν την αναπτυξιακή δυναμική του παγκόσμιου παραγόμενου προϊόντος το 2015, καθώς ο εν λόγω ρυθμός ανάπτυξης εκτιμάται ότι θα είναι υψηλότερος κατά 0,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2014, ενώ ο ρυθμός ανάπτυξης των αναδυόμενων αγορών και των αναπτυσσόμενων οικονομιών εκτιμάται ότι θα είναι μειωμένος το 2015 (4,2%) σε σχέση με το 2014 (4,6%).

Μεταξύ των αναδυόμενων αγορών και των αναπτυσσόμενων οικονομιών, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά το 2015 η Ρωσία εκτιμάται ότι θα βρεθεί σε ύφεση, που θα φτάσει το -3,4% (έναντι 0,6% το 2014), όπως και η Βραζιλία, όπου η ύφεση εκτιμάται στο -1,5% (έναντι 0,1% το 2014), ενώ η οικονομία της Κίνας προβλέπεται να αναπτυχθεί με ρυθμό 6,8% το 2015 από 7,4% την περασμένη χρονιά και της Ινδίας με ρυθμό 7,5% το 2015 έναντι 7,3% το 2014. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, η οικονομική δραστηριότητα των αναδυόμενων οικονομιών επηρεάζεται αρνητικά, μεταξύ άλλων, από τις οικονομικές επιπτώσεις γεωπολιτικών εξελίξεων, τις χαμηλές τιμές στην αγορά αγαθών, τις σφιχτές εξωτερικές χρηματοοικονομικές συνθήκες και εγχώριες διαρθρωτικές αδυναμίες. Στα

1. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο του ΔΝΤ: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/update/02/pdf/0715.pdf>.

Πίνακας 1
Παγκόσμιο παραγόμενο προϊόν και εμπόριο

	2013	2014	2015	2016
Παραγόμενο προϊόν (% Μεταβολή ΑΕΠ)				
Παγκόσμιο παραγόμενο προϊόν	3,4	3,4	3,3	3,8
Ανεπτυγμένες οικονομίες	1,4	1,8	2,1	2,4
ΗΠΑ	2,2	2,4	2,5	3,0
Ευρωζώνη	-0,4	0,8	1,5	1,7
Αναδυόμενες αγορές και αναπτυσσόμενες οικονομίες	5,0	4,6	4,2	4,7
Ρωσία	1,3	0,6	-3,4	0,2
Αναδυόμενη και αναπτυσσόμενη Ασία	7,0	6,8	6,6	6,4
Κίνα	7,7	7,4	6,8	6,3
Ινδία	6,9	7,3	7,5	7,5
Ένωση χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (5)*	5,1	4,6	4,7	5,1
Βραζιλία	2,7	0,1	-1,5	0,7
Εμπόριο (% Μεταβολή)				
Όγκος παγκόσμιου εμπορίου	3,3	3,2	4,1	4,4
Εισαγωγές ανεπτυγμένων οικονομιών	2,1	3,3	4,5	4,5
Εισαγωγές αναδυόμενων αγορών και αναπτυσσόμενων οικονομιών	5,2	3,4	3,6	4,7

Πηγή: ΔΝΤ (2015).

Σημείωση: * Περιλαμβάνονται οι εξής χώρες: Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Ταϊλάνδη και Βιετνάμ.

θετικά εντοπίζεται η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, και συγκεκριμένα της ζήτησης, στις ανεπτυγμένες οικονομίες. Έτσι, το 2015 οι εισαγωγές στις ανεπτυγμένες οικονομίες εκτιμάται ότι θα αυξηθούν κατά 4,5%, έναντι 3,3% το 2014 και 2,1% το 2013, ενώ οι εισαγωγές στις αναδυόμενες αγορές και αναπτυσσόμενες οικονομίες προβλέπεται να αυξηθούν κατά 3,6% το 2015.

Η αναπτυξιακή δυναμική των ανεπτυγμένων οικονομιών, σύμφωνα με το ΔΝΤ, βασίζεται στην οικονομική κατάσταση της Ευρώπης, και δη της Ευρωζώνης, όπου διατηρείται αμετάβλητη η εκτίμηση για ρυθμό ανάπτυξης 1,5% το 2015 έναντι 0,8% το 2014, καθώς, μεταξύ άλλων, η εσωτερική ζήτηση σταδιακά ανακάμπτει, οι νομισματικές και χρηματοδοτικές συνθήκες βελτιώνονται, η οικονομική δραστηριότητα ενισχύεται από τις χαμηλές τιμές του πετρελαίου. Παράλληλα, ο πληθωρισμός ξεφεύγει από το αρνητικό πεδίο των προηγούμενων μηνών, καθώς, σύμφωνα με την Eurostat, τον Ιούνιο του 2015 ο εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή στην Ευρωζώνη εκτιμάται στο 0,2% έναντι 0,3% το Μάιο του 2015, αλλά και -0,6% τον Ιανουάριο της τρέχουσας χρονιάς. Οι θετικές τάσεις για το σύνολο της ευρωπαϊκής οικονομίας αποτυπώνονται και στα επίπεδα ανεργίας, όπου, σύμφωνα με την Eurostat, το Μάιο του 2015 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 11,1% για την Ευρωζώνη και στο 9,6% για την Ευρωπαϊκή Ένωση έναντι 11,6% και 10,3%, αντίστοιχα, το Μάιο του 2014.

Οι εν λόγω ενδείξεις τροφοδοτούν περαιτέρω τις αναλύσεις που θέλουν την ευρωπαϊκή οικονομία, και ειδικότερα την Ευρωζώνη, να παρουσιάζει μία δυναμική που σε συνδυασμό με λοιπούς σημαντικούς παράγοντες –όπως η χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση, τα επενδυτικά σχέδια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η αναπτυξιακή ισορροπία μεταξύ δημοσιονομικής ευρωστίας και εσωτερικής ζήτησης, η επεκτατική νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, κ.ά.– θα μπορέσει να διαμορφώσει συνθήκες βιώσιμης ανάπτυξης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η εικόνα της ελληνικής οικονομίας έχει επηρεαστεί καθοριστικά από τις επιπτώσεις της μη ολοκλήρωσης του δεύτερου προγράμματος οικονομικής πολιτικής (Ιούνιος 2015), στο πλαίσιο του Μηχανισμού Στήριξης ΕΕ/ΕΚΤ/ΔΝΤ, αλλά και της τραπεζικής αργίας, με τον παράλληλο έλεγχο στην κίνηση των κεφαλαίων, που ακολούθησε την απόφαση για τη διενέργεια του δημοψηφίσματος της 5^{ης} Ιουλίου. Οι αρνητικές αυτές επιπτώσεις υπογραμμίζονται και από το ΔΝΤ στο *World Economic Outlook Update* του Ιουλίου του 2015, όπου αναφέρεται ότι, παρ' όλο που σε πολλές οικονομίες της Ευρωζώνης οι εκτιμήσεις για την οικονομική ανάπτυξη έχουν αναθεωρηθεί επί τα βελτίω, στην Ελλάδα οι επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα από τις τρέχουσες εξελίξεις μπορεί να επιβαρύνουν τις πρόσφατες εκτιμήσεις για την ελληνική οικονομία. Όσον αφορά τις πρόσφατες εκτιμήσεις, σύμφωνα με το βασικό σενάριο του *Preliminary Draft Debt Sustainability Analysis* για την Ελλάδα του ΔΝΤ του Ιουνίου του 2015, ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας εκτιμάται ότι θα είναι 0,0% το 2015, ενώ για την επόμενη χρονιά προβλέπεται ρυθμός ανάπτυξης 2,0%².

Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο έγγραφο που αφορά το αίτημα της Ελλάδας για νέα χρηματοδοτική αρωγή αναφέρει ότι το 2015 η ελληνική οικονομία θα επιστρέψει σε ύφεση, η οποία εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί μεταξύ -2% και -4%³.

Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2015, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ και με βάση τα διαθέσιμα εποχικά διορθωμένα στοιχεία, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της χώρας παρουσίασε, σε όρους όγκου, μείωση κατά 0,2% σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 2014, ενώ σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο του 2014 παρουσίασε αύξηση 0,4% έναντι της αύξησης 0,3% που είχε υπολογιστεί στην πρώτη εκτίμηση του πρώτου τριμήνου, η οποία είχε ανακοινωθεί το Μάιο του 2015 (Διάγραμμα 1).

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος τον Ιούνιο του 2015, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, επιδεινώθηκε περαιτέρω, σε σχέση με τους προηγούμενους μήνες. Συγκεκριμένα, ο εν λόγω δείκτης τον Ιούνιο διαμορφώθηκε στις 90,7 μονάδες από 91,4 το Μάιο. Η εξέλιξη αυτή, σύμφωνα και με το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), αποδίδεται στην έντονη επιδείνωση των επιχειρηματικών προσδοκιών σε όλους τους τομείς, αλλά και στη νέα υποχώρηση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης.

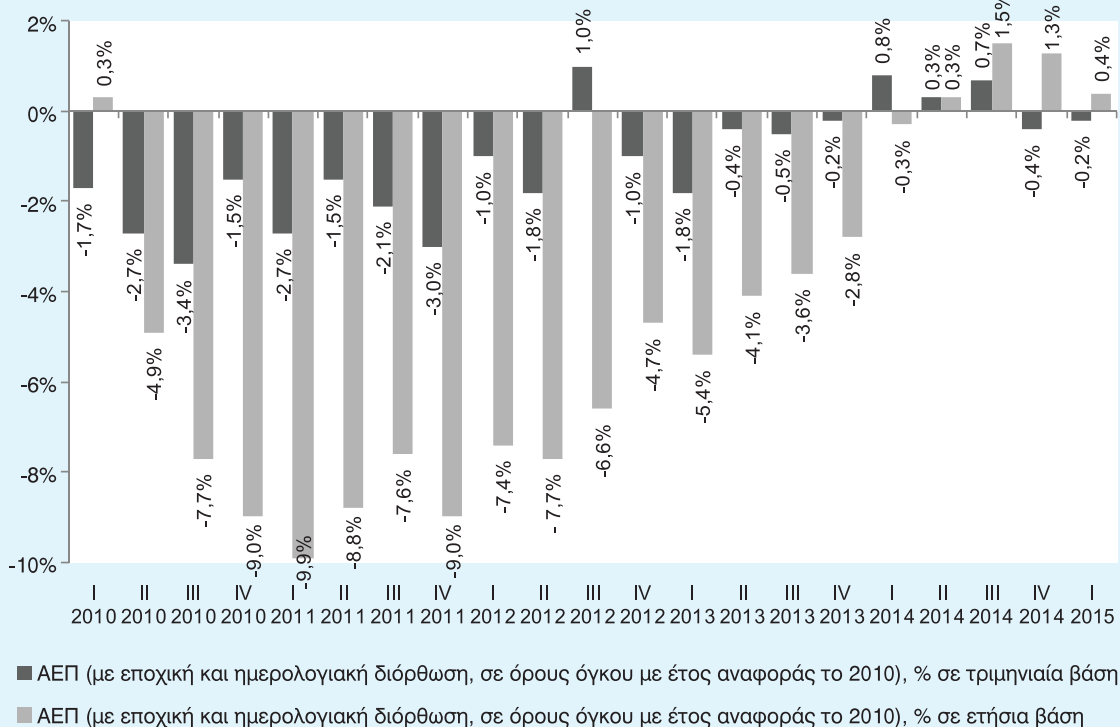
Η εικόνα συρρίκνωσης στη βιομηχανία διατηρείται. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, τον Απρίλιο του 2015 ο γενικός δείκτης κύκλου εργασιών στη βιομηχανία, για το σύνολο της εγχώριας και εξωτερικής αγοράς, παρουσίασε μείωση κατά 2,3% σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του 2014. Ο μέσος γενικός δείκτης του δωδεκαμήνου Μαΐου 2014-Απριλίου 2015, σε σύγκριση με τον ίδιο δείκτη του δωδεκαμήνου Μαΐου 2013-Απριλίου 2014, παρουσίασε μείωση κατά 2,0%. Παράλληλα, ο γενικός δείκτης βιομηχανικής παραγωγής του Μαΐου του 2015, σε σύγκριση με τον ίδιο μήνα του 2014, παρουσίασε μείωση 4,0%.

Αναφορικά με τον κλάδο της μεταποίησης, ο εποχικά προσαρμοσμένος δείκτης υπευθύνων προμηθειών (Purchasing Managers' Index - PMI), σύμφωνα με τα στοιχεία της Markit, διαμορφώθηκε τον Ιούνιο του 2015 στο 46,9 (χαμηλότερα από το 48 του Μαΐου 2015), συνεχίζοντας την εικόνα συρρίκνωσης της παραγωγής του μεταποιητικού τομέα και υποχωρώντας με τον ταχύτερο ρυθμό που έχει καταγραφεί σε διάστημα δύο ετών. Και αυτό διότι συνεχίζεται να καταγράφεται σε τιμές κάτω από το σημείο μηδενικής μεταβολής των 50,0 μονάδων για δέκα συνεχείς μήνες. Ειδικότερα, όπως σημειώνεται από την Markit, η επίδοση αναφορικά με την παραγωγική συρρίκνωση του Ιουνίου του

2. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο του ΔΝΤ: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15165.pdf>.

3. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/documents/2015-07-10_greece_art_13_eligibility_assessment_esm_en.pdf.

Διάγραμμα 1
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

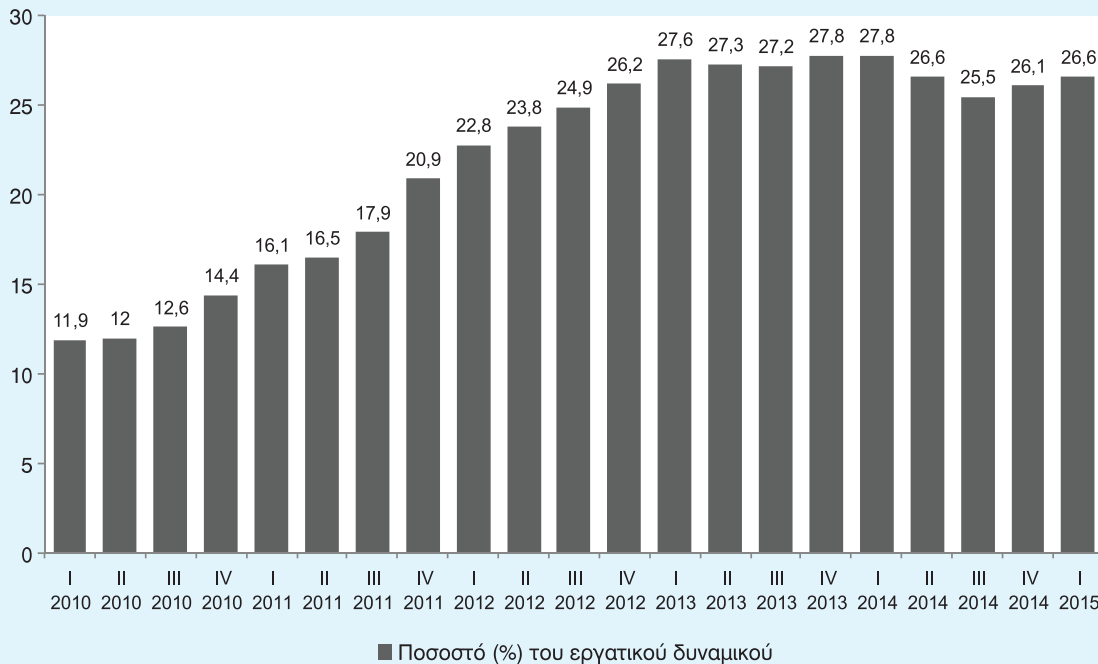
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2015).

2015 (ταχύτερη από τον Ιούνιο του 2013) ήταν αποτέλεσμα της περιορισμένης παραγωγής και στις τρεις κατηγορίες της αγοράς που εξετάζονται (καταναλωτικά, ενδιάμεσα και επενδυτικά αγαθά).

Οι αποπληθωριστικές πιέσεις διατηρούνται και τον Ιούνιο, αφού, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, ο γενικός δείκτης τιμών καταναλωτή τον Ιούνιο του 2015 διαμορφώθηκε στο -2,2, ενώ ο εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή κατά τον ίδιο μήνα διαμορφώθηκε στο -1,1%. Το επίπεδο του εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή είναι χαμηλότερο σε σχέση με του περασμένου Μαΐου (1,4%), διατηρώντας την τάση αποκλιμάκωσης που ξεκίνησε μετά τον Ιανουάριο του 2015, οπότε και ο εναρμονισμένος δείκτης είχε φτάσει το -2,8%.

Η ανεργία τον Απρίλιο του 2015 διαμορφώθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με τους προηγούμενους μήνες, μετά και την επί τα χειρώ αναθεώρηση των επιδόσεων των πρώτων μηνών του έτους. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το εποχικά διορθωμένο ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε τον Απρίλιο του 2015 στο 25,6%, έναντι 25,8% το Μάρτιο του 2015 και 27,0% το Μάρτιο του 2014. Ειδικότερα, το σύνολο των απασχολούμενων κατά τον Απρίλιο του 2015 εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3.543.651 άτομα, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 16.834 άτομα ή 0,5% σε σχέση με το Μάρτιο του 2015, ενώ σε σχέση με τον Απρίλιο του 2014 παρουσιάστηκε αύξηση κατά 49.283 άτομα ή 1,4%. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.216.870 άτομα, σημειώνοντας μείωση κατά 21.089 άτομα ή 0,6% σε σχέση με τον Απρίλιο του 2014 και κατά 9.103 άτομα ή μείωση κατά 0,3% σε σχέση με το Μάρτιο του 2015. Όσον αφορά το πρώτο τρίμηνο του 2015, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε στο 26,6% έναντι 26,1% του τελευταίου τριμήνου του 2014 και 25,5% του τρίτου τριμήνου του 2014, που ήταν και το χαμηλότερο μετά από μία περίοδο έντονων αυξητικών πιέσεων (Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2
Ποσοστό ανεργίας

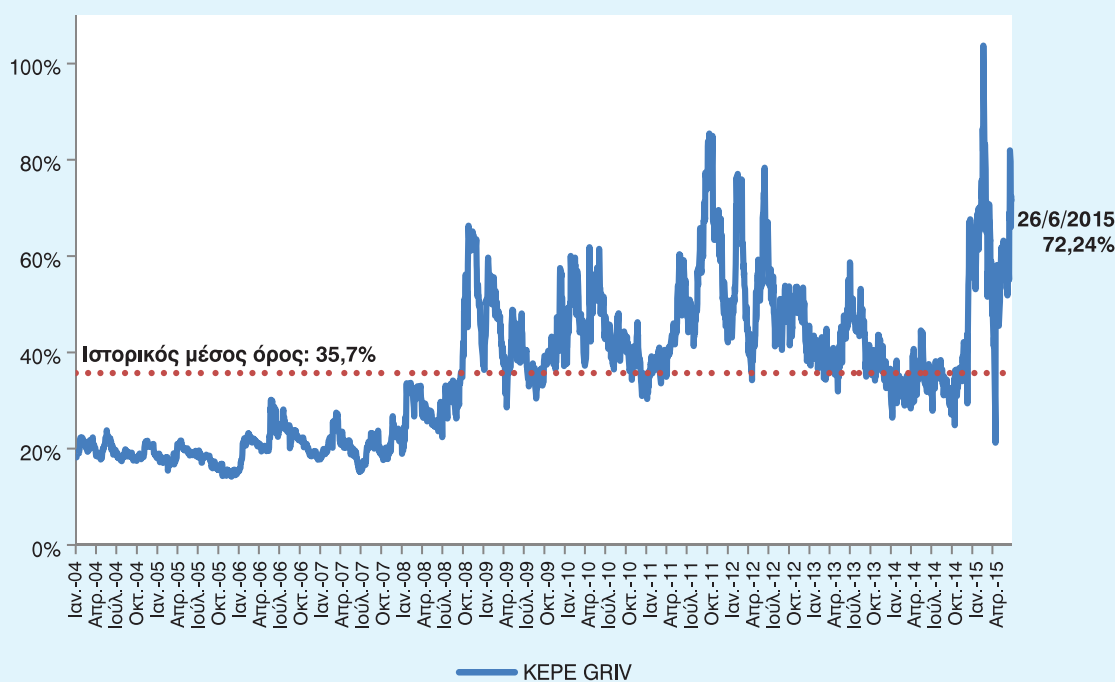
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2015).

Όσον αφορά το διεθνές εμπόριο, σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος, το τετράμηνο Ιανουαρίου-Απριλίου 2015 το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρέμεινε αρνητικό και το έλλειμμα διευρύνθηκε σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στα 3.132 εκατ. ευρώ, το οποίο και είναι κατά 828 εκατ. ευρώ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο του πρώτου τετραμήνου του 2014. Το εμπορικό ισοζύγιο κατά το ίδιο τετράμηνο ήταν ελλειμματικό, αν και λίγο χαμηλότερο από το αντίστοιχο του 2014, και διαμορφώθηκε περίπου στα 5.831 εκατ. ευρώ. Ειδικότερα, το πρώτο τετράμηνο του 2015, οι εξαγωγές αγαθών μειώθηκαν σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014 κατά 579 εκατ. ευρώ, λόγω των εξελίξεων στον κλάδο των καυσίμων, ενώ αντιστοίχως οι εισαγωγές αγαθών μειώθηκαν κατά 1.013 εκατ. ευρώ. Η συνεισφορά των υπηρεσιών ήταν θετική, καθώς το πρώτο τετράμηνο του 2015 το πλεόνασμα διαμορφώθηκε στα 2.590 εκατ. ευρώ, υπολειπόμενο κατά 173 εκατ. ευρώ από το αντίστοιχο του 2014. Επιπρόσθετα, σύμφωνα πάλι με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων, το πρώτο τετράμηνο του 2015, ήταν ελλειμματικό και διαμορφώθηκε στα 2.671 εκατ. ευρώ.

Το επενδυτικό περιβάλλον τον Ιούνιο του 2015, όπως αποτυπώθηκε στο γενικό δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών, κινήθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα από τον προηγούμενο μήνα. Συγκεκριμένα, στις 25/6/2015 ο γενικός δείκτης έκλεισε στις 781 μονάδες από τις 838 στις 3/6/2015, ενώ στις 17/6/2015 έπεσε στις 680 μονάδες. Επιπρόσθετα, ο δείκτης τεκμαρτής μεταβλητότητας ΚΕΠΕ GRIV⁴ συνέχισε την ανοδική του πορεία και τον Ιούνιο φτάνοντας το 72,24% στις 26/6/2015 (τελευταία ημέρα του Ιουνίου που ήταν ανοιχτή η χρηματιστηριακή αγορά) από 58,04% στο τέλος του προηγούμενου μήνα. Ανοδική πορεία σημείωσε και η μέση μηνιαία τιμή του δείκτη στο 64,23%

4. Ο δείκτης κατασκευάστηκε από το ΚΕΠΕ σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πατρών και τον Καθηγητή κ. Κ. Συριόπουλο.

Διάγραμμα 3
Πορεία του δείκτη KEPE GRIV (2/1/2004-26/6/2015)

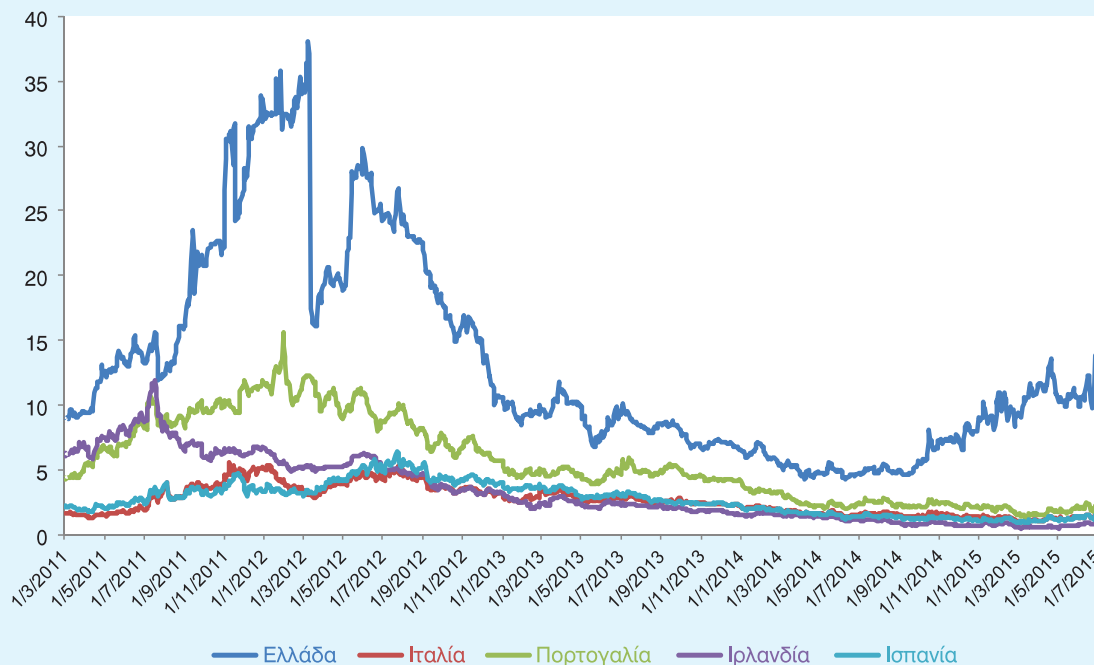
Πηγή: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Ιούλιος 2015.

από 58,31% τον Μάιο (βλ. Διάγραμμα 3). Η διακύμανση των ημερήσιων παρατηρήσεων διατηρείται υψηλά, κοντά στα επίπεδα του Μαΐου, με το δείκτη να φτάνει το 81,95% στις 19 Ιουνίου 2015.

Αναφορικά με τη ρευστότητα του εγχώριου τραπεζικού συστήματος, οι πιεστικές συνθήκες των προηγούμενων μηνών συνεχίστηκαν και το Μάιο του 2015, καθώς συνεχίστηκε η τάση μείωσης των καταθέσεων. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, στο τέλος του Μαΐου του 2015 το σύνολο των καταθέσεων και γeros στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα διαμορφώθηκε στα 170,5 δισ. ευρώ από 174,7 δισ. ευρώ τον Απρίλιο, αλλά και 213,3 δισ. ευρώ που ήταν στο τέλος Νοεμβρίου του 2014. Έτσι, μόνο το μήνα Απρίλιο σημειώθηκε μία μείωση 4,2 δισ. ευρώ, ενώ την περίοδο Νοεμβρίου 2014-Απριλίου 2015 η μείωση καταθέσεων και γeros στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα διαμορφώθηκε στα 42,8 δισ. ευρώ ή 20,1%. Αυτή η μείωση κατά 42,8 δισ. ευρώ οφείλεται, κυρίως, στη μείωση των καταθέσεων εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών, οι οποίες την περίοδο Νοεμβρίου 2014-Μαΐου 2015 περιορίστηκαν κατά 34,4 δισ. ευρώ, φτάνοντας στο τέλος του Μαΐου τα 129,9 δισ. ευρώ. Η αύξηση των πιέσεων στη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος, οδήγησε στην περαιτέρω αξιοποίηση της αρωγής του Ευρωσυστήματος, και δη, του Έκτακτου Μηχανισμού Παροχής Ρευστότητας.

Η επιδείνωση του επενδυτικού κλίματος, λόγω των ευρύτερων εξελίξεων και συνθηκών στη χώρα, αποτυπώθηκε τον Ιούνιο και στα επίπεδα του spread των 10ετών ομολόγων του ελληνικού Δημοσίου (σε σχέση με το γερμανικό), τα οποία καθ' όλη τη διάρκεια του Ιουνίου κατέγραψαν μία σημαντική αυξητική πορεία. Ειδικότερα, στις 9/7/2015 το spread διαμορφώθηκε στις 1.845 μονάδες βάσης έναντι 1.064 μονάδων βάσης στις 1/6/2015, παρουσιάζοντας μία άνοδο 73,4%. Τα επίπεδα αυτά παραμένουν σε απόσταση από τα αντίστοιχα άλλων ευρωπαϊκών οικονομιών, αν και παρουσιάζονται κάποιες περιορισμένες αυξητικές τάσεις, καθώς το αντίστοιχο spread στις 9/7/2015 ήταν για την Ιταλία στις 143 μονάδες βάσης, για την Πορτογαλία στις 219 μονάδες βάσης, για την Ιρλανδία στις 86 μονάδες βάσης και για την Ισπανία στις 143 μονάδες βάσης (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4
Spread 10ετών ομολόγων του Δημοσίου κρατών-μελών της Ευρωζώνης
σε σχέση με το αντίστοιχο ομόλογο της Γερμανίας

Πηγή: Thomson Reuters Datastream, Ιούλιος 2015.

Όσον αφορά την κατάσταση στα δημόσια οικονομικά, σύμφωνα με το Δελτίο Γενικής Κυβέρνησης του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης, το πρώτο πεντάμηνο του 2015 το πρωτογενές πλεόνασμα, σε ενοποιημένη βάση, διαμορφώθηκε στα 557 εκατ. ευρώ, παρουσιάζοντας μείωση κατά 52% σε σχέση με το αντίστοιχο αποτέλεσμα της ίδιας περιόδου του 2014, οπότε και το πρωτογενές πλεόνασμα είχε διαμορφωθεί στα 1.157 εκατ. ευρώ. Το μεγαλύτερο μέρος της εν λόγω απόκλισης αποτυπώνεται στους υποτομείς της Κεντρικής Κυβέρνησης, όπου η απόκλιση σε σχέση με την επίδοση του Μαΐου του 2014 διαμορφώνεται σε 1.154 εκατ. ευρώ, και των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης, όπου η απόκλιση σε σχέση με την επίδοση του Μαΐου του 2014 διαμορφώνεται σε 787 εκατ. ευρώ. Παράλληλα, οι ληξιπρόθεσμες οφειλές της Γενικής Κυβέρνησης προς ιδιώτες αυξήθηκαν το Μάιο του 2015 κατά 176 εκατ. ευρώ σε σύγκριση με τον Απρίλιο του 2015 και κατά 1.283 εκατ. ευρώ από την αρχή του 2015, φτάνοντας τα 4,3 δισ. ευρώ, ενώ το Μάιο του 2015 οι εκκρεμείς επιστροφές φόρων έφτασαν τα 734 εκατ. ευρώ.

Το δημόσιο χρέος της Κεντρικής Διοίκησης, σύμφωνα με το Δελτίο Γενικής Κυβέρνησης του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, διαμορφώθηκε το Μάιο του 2015 στα 313,1 δισ. ευρώ, παραμένοντας σχεδόν στα ίδια επίπεδα, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι το χρέος της Κεντρικής Διοίκησης επιβαρύνθηκε κατά το πρώτο πεντάμηνο του 2015 από τις αλλαγές στις συναλλαγματικές ισοτιμίες κατά 481 εκατ. ευρώ. Αναφορικά με τη διαχείριση του δημοσίου χρέους, επεκτάθηκε σε ποσότητα και εύρος η αξιοποίηση του καθεστώτος πώλησης τίτλων με τη μέθοδο της επαναγοράς (repos) σε φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, αυξάνοντας περαιτέρω το ενδοκυβερνητικό χρέος. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Μαΐου του 2015, οι συμφωνίες repos με φορείς της Γενικής Κυβέρνησης κάλυψαν 10,7 δισ. ευρώ από το χρέος της Κεντρικής Διοίκησης, από 9,8 δισ. ευρώ στα τέλη του Μαρτίου του 2015.

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ¹

Ιωάννης Χολέζας, Ερευνητής ΚΕΠΕ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αύξηση της ανεργίας είναι μια από τις σημαντικότερες επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης που ταλαιπωρεί την ελληνική οικονομία από το 2008, τόσο από ατομική όσο και από συλλογική σκοπιά με προεκτάσεις οικονομικές, κοινωνικές και ανθρωπιστικές. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το πρώτο τρίμηνο του 2015 η ανεργία στην Ελλάδα έφτασε το 26,6% και το ποσοστό απασχόλησης το 37,8%, ενώ υψηλότερη ανεργία αντιμετωπίζουν οι νέοι 15-24 ετών (51,9%) και οι γυναίκες (30,6%). Αν και τα τελευταία τρίμηνα εμφανίζεται ελαφρά αποκλιμάκωση της ανεργίας, τα ποσοστά είναι πολύ υψηλά και δεν δικαιολογούν κανέναν εφησυχασμό. Οι ανθρωπιστικοί λόγοι που συχνά προβάλλονται στο δημόσιο διάλογο σε καμία περίπτωση δε στερούνται βάσης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η ανεργία είναι ο σημαντικότερος παράγοντας φτώχειας στη χώρα, ενώ ο κίνδυνος φτώχειας αυξήθηκε για τους άνεργους από 38,5% το 2010 σε 46,3% το 2013². Το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι, παρά το υψηλό ποσοστό ανεργίας, σχετικές έρευνες, χρησιμοποιώντας μεθοδολογίες που έχουν δεχθεί κριτική στο παρελθόν (CEDEFOP, 2008), φαίνεται να δείχνουν ότι οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν προβλήματα στην εύρεση απασχολούμενων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Αυτό υποστηρίζουν ότι συνέβαινε τόσο πριν το 2008 (IOBE, 2007), όσο και στη διάρκεια της ύφεσης (ΕΟΠΠΕΠ, 2013· Ασημακοπούλου κ.ά., 2010· ΣΕΒ, 2014· MANPOWER, 2015· Ρουλιάκας, 2014). Επιπλέον, η μεγαλύτερη του ευρωπαϊκού μέσου όρου διάρκεια της μετάβασης των νέων από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας (13,1 μήνες το 2009 έναντι 6,5 μηνών για την ΕΕ-27³), αλλά και το υψηλό ποσοστό απασχολούμενων σε θέσεις που απαιτούν λιγότερες δεξιότητες από αυτές που διαθέτουν (Ρουλιάκας, 2014· Κaramessini, 2010) χρησιμοποιούνται συχνά ως ενδείξεις ανεπαρκούς σύζευξης της προσφοράς με τη ζήτηση εργασίας, ομολογουμένως αγνοώντας κάποιες φορές την πραγματική έλλειψη θέσεων απασχόλησης.

Υπό συνθήκες τόσο υψηλής ανεργίας οποιαδήποτε πρόταση μπορεί να βοηθήσει στην ταχύτερη απορρόφηση των ανέργων από την αγορά εργασίας και τη δομή της απασχόλησης⁴ είναι αναμφίβολα ευπρόσδεκτη. Στο πλαίσιο αυτό, το Σεπτέμβριο του 2014 ανακοινώθηκε από το Υπουργείο

1. Ευχαριστίες οφείλονται στους κ. Α. Ευστράτογλου, κ. Σ. Γαβρόγλου και κ. Κ. Πουλιάκα για τις χρήσιμες παρατηρήσεις και προτάσεις τους. Οποιοδήποτε λάθος ή παράλειψη βαρύνουν αποκλειστικά τον συγγραφέα. Οι απόψεις που εκφράζονται είναι επίσης αποκλειστική ευθύνη του συγγραφέα και δεν δεσμεύουν ούτε αντανακλούν τις απόψεις του ΚΕΠΕ.

2. Πηγή: “Εισόδημα και Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC)”. Διαθέσιμες χρονοσειρές: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A0802&r_param=SFA10&y_param=TS&mytabs=0, βλέπε Πίνακα 5.

3. Στοιχεία από την ειδική έρευνα της Eurostat το 2009 στο πλαίσιο των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού. Διαθέσιμα στο: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset= edat_lfso_09t2&lang=en.

4. Η αγορά εργασίας περιλαμβάνει μόνο μισθωτούς και άνεργους, ενώ η δομή απασχόλησης περιλαμβάνει επίσης ελεύθερους επαγγελματίες και ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων, συχνά χωρίς υπαλλήλους.

Εργασίας η δημιουργία ενός μόνιμου μηχανισμού διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας⁵ κατ' αναλογία με αντίστοιχες προσπάθειες σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες⁶. Ο μηχανισμός στόχευε στη συγκέντρωση επαρκούς πληροφόρησης απευθείας από τις επιχειρήσεις, μέσω ερωτηματολογίου που διανεμήθηκε στο πλαίσιο του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ σε όλες τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα. Στη συνέχεια, σκοπός ήταν να χρησιμοποιηθεί η πληροφόρηση από το Υπουργείο Εργασίας, προκειμένου να προσδιοριστούν οι ανάγκες σε ανθρώπινο δυναμικό, προσόντα και δεξιότητες ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, επάγγελμα και περιφέρεια. Με τον τρόπο αυτό θα καθίσταντο εφικτά ο σχεδιασμός και η υλοποίηση στοχευμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για ανέργους και εργαζόμενους, ώστε να αυξηθεί η απορροφητικότητά τους από την αγορά εργασίας, μέσω της βελτίωσης της απασχολησιμότητάς τους, και να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των κονδυλίων που δαπανώνται σε τέτοιου είδους δράσεις. Προβλήματα στην παραπάνω διαδικασία οδήγησαν σε καθυστερήσεις, με αποτέλεσμα ως σήμερα να μην είναι δυνατή η λειτουργία ενός τέτοιου μηχανισμού. Νεότερες πληροφορίες κάνουν λόγο για νέα προσπάθεια υλοποίησης του μηχανισμού στη βάση συγκέντρωσης πληροφοριών από πολλαπλές πηγές και με κύριο φορέα υλοποίησης το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ)⁷.

2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η μη ικανοποιητική επίδοση των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης των ανέργων διαχρονικά, καθώς και τα προβλήματα απορρόφησης των αποφοίτων συγκεκριμένων ειδικοτήτων ή τύπων εκπαίδευσης, κυρίως της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, ήταν γνωστά στο παρελθόν⁸. Μελέτη του ΚΕΠΕ (Κανελλόπουλος, 2005), αν και στηρίζεται σε παλαιότερα δεδομένα (1999 και 2002), βρίσκει αδύναμη τη σύνδεση της κατάρτισης (ΙΕΚ και ΚΕΚ) με την αγορά εργασίας και μικρή, κατά κανόνα, την επίδρασή της στις προοπτικές των αποφοίτων της, είτε αυτές έχουν να κάνουν με χρηματικά κριτήρια (αποδοχές) είτε όχι. Είναι ευκόλως κατανοητό, όμως, ότι στη διάρκεια της ύφεσης η ανάγκη ορθής κατανομής των πόρων που διατίθενται για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης ανέργων και εργαζομένων, είναι ακόμη μεγαλύτερη. Πρόσφατη έρευνα⁹ του Κέντρου Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΚΑΝΕΠ) της ΓΣΕΕ που εξετάζει την ποιότητα της σύνδεσης της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (αρχικής - ΙΕΚ και συνεχιζόμενης - ΚΕΚ) με την αγορά εργασίας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο βαθμός σύνδεσης των δύο είναι ιδιαίτερα χαμηλός. Αυτό αποδεικνύεται από το χαμηλό βαθμό απορρόφησης, δηλαδή την εύρεση εργασίας στους πρώτους έξι μήνες από την ολοκλήρωση του προγράμματος. Επίσης, χαμηλός είναι ο βαθμός συγκράτησης αυτών που κατάφεραν να βρουν απασχόληση μετά το πέρας των προγραμμάτων κατάρτισης, αφού μόνο ένα μικρό ποσο-

5. Βλέπε <http://www.kathimerini.gr/782222/article/epikairothta/politikh/systhma-diagnwshs-twn-anagkwn-ths-agogas-ergasias-me-apofash-g-vroytsh> και <http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1252977/vroytshs-sthnetai-mhhanismos-diagnoshs-ton-anagko.html>.

6. Για μια παρουσίαση των μηχανισμών διάγνωσης των αναγκών εργασίας στην Ευρώπη βλέπε CEDEFOP (2008).

7. <http://www.eiead.gr/>.

8. Βλέπε Μητράκος κ.ά. (2010), Livanos and Pouliakas (2011).

9. Διαθέσιμη στο: http://www.kanep-gsee.gr/sitefiles/files/Katartisi_MELETH_FINAL.pdf. Σημειώνεται ότι η έρευνα στηρίζεται σε πρωτογενή δεδομένα που συλλέχτηκαν για το συγκεκριμένο σκοπό.

στό τη διατήρησε μετά τους 18 μήνες. Στα συμπεράσματα προστίθενται επιπλέον η χαμηλή συνάφεια του αντικειμένου κατάρτισης με το αντικείμενο απασχόλησης αυτών που βρήκαν δουλειά, αλλά και η γενικότερη απογοήτευση των καταρτιζομένων από το σύστημα. Δεδομένου του παρελθόντος, φαίνεται ότι η ανάγκη για τη δημιουργία ενός μηχανισμού διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας έγινε πιεστικότερη και οδήγησε στην κινητοποίηση προς αυτή την κατεύθυνση μετά την εισαγωγή της έννοιας της εκ των προτέρων αιρεσιμότητας στους νέους κανονισμούς για τα Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΛΙΑΜΕΠ, 2014)¹⁰.

Προηγούμενες προσπάθειες διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας έχουν τη μορφή είτε μεμονωμένων μελετών ή εν εξελίξει ερευνών που στηρίζονται στη συλλογή δεδομένων ειδικά προς το σκοπό αυτό και διενεργούνται από ιδιωτικούς ή δημόσιους φορείς. Μεταξύ των μεμονωμένων μελετών συναντώνται κάποιες που στηρίζονται σε δειγματοληπτικές έρευνες μικρής κλίμακας, όπως των Ασημακοπούλου κ.ά. (2010), η οποία στηρίχθηκε σε συνεντεύξεις με εκπροσώπους επιχειρήσεων και αναδεικνύει τη σημασία των οριζόντιων δεξιοτήτων και της επαγγελματικής εμπειρίας, καθώς και την αναγκαιότητα της εξειδίκευσης, της McKinsey & Company (2011), η οποία προσδιόρισε αναδυόμενους αστέρες μεταξύ των κλάδων της ελληνικής οικονομίας σε ορίζοντα δεκαετίας (2012-2022), του Ρερρέ (2012), η οποία εστιάζει στον τουριστικό κλάδο, και των Λίκκου κ.ά. (2013) με έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Κάποιες άλλες στηρίζονται σε εθνικής κλίμακας έρευνες, όπως οι Έρευνες Εργατικού Δυναμικού. Μεταξύ αυτών είναι η μελέτη των Ευστράτογλου κ.ά. (2011) για την περίοδο 2000-2009 (άρα πριν την ύφεση), η οποία εστιάζει σε επαγγέλματα και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ενισχύονται τα μη χειρωνακτικά επαγγέλματα στην ελληνική οικονομία.

Στις επαναλαμβανόμενες έρευνες με διαφορετική συχνότητα περιλαμβάνονται ενδεικτικά η ετήσια έκδοση της επιστημονικής ομάδας του Πανεπιστημίου Πειραιά γνωστή ως ισοζύγιο της ζήτησης και προσφοράς επαγγελματών¹¹, η οποία παρακολουθεί περίπου 700 επαγγέλματα σε 17 μεγάλες ομάδες και υποομάδες επαγγελματών και παρέχει εκτιμήσεις σε βάθος δεκαετίας. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν, ακόμη, ο μηχανισμός διάγνωσης των αναγκών των επιχειρήσεων σε επαγγέλματα και δεξιότητες του Συνδέσμου Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ)¹² με τον οποίο προσδιορίστηκαν 87 κρίσιμα επαγγέλματα (ΣΕΒ, 2014)¹³, ο δείκτης τάσεων αγοράς εργασίας του ALBA Business School στο American College of Greece σε εξαμηνιαία βάση¹⁴ (ALBA, 2014), η οποία επικεντρώνεται αποκλειστικά στη ζήτηση στελεχών για επιχειρήσεις, καθώς και η τριμηνιαία έρευνα της MANPOWER για τις Προοπτικές Απασχόλησης στην Ελλάδα¹⁵ (MANPOWER, 2015), η οποία επικεντρώνεται σε 9 κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Τέλος, το Ευ-

10. Πρακτικά για την εκταμίευση κοινοτικών κονδυλίων απαιτείται η προηγούμενη εκπλήρωση συγκεκριμένων προϋποθέσεων. Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαία η ύπαρξη εθνικού ή περιφερειακού στρατηγικού πλαισίου πολιτικής για την ανάπτυξη της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΕΚ), ενώ προβλέπεται ρητά η λειτουργία μηχανισμών πρόβλεψης των αναγκών σε δεξιότητες (βλέπε: http://www.edulll.gr/wp-content/uploads/2012/12/PA_ESPA_2014-2020_220514_ex_ante_conditionalities.pdf, A/A 10.4).

11. Για τα πιο πρόσφατα αποτελέσματα της έρευνας βλέπε: <http://www.careergatetest.com/prosfzit>.

12. Βλέπε <http://www.sev.org.gr/erevnes-tekmiriosi/michanismoι-tekmiriosis-pli-roforisis/michanismo-s-diagnosis-anagkon-ton-epicheiriseon-se-epangelmata-dexiotes/>.

13. Η μελέτη είναι διαθέσιμη στο: http://www.sev.org.gr/Uploads/News/krisima_epagelmata.pdf.

14. Βλέπε <http://www.alba.edu.gr/RCI/Pages/default.aspx>.

15. Τα πιο πρόσφατα αποτελέσματα αναφέρονται στο δεύτερο τρίμηνο του 2015. Σε συνοπτική μορφή είναι διαθέσιμα στο: https://candidate.manpower.com/wps/wcm/connect/GRMPNet/6c5c60c0-c234-402b-bb1b-b4f863277d7a/1401209+ManpowerGroup+MEOS+1Q15+-+Press+Release_EL_FINAL.pdf?MOD=AJPERES.

ρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP) ανανεώνει κάθε χρόνο από το 2010 τις προβλέψεις του για τις προοπτικές απασχόλησης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-28+), της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένης¹⁶. Οι πιο πρόσφατες προβλέψεις κάνουν λόγο για περισσότερες από 2 εκατ. ευκαιρίες απασχόλησης ως το 2025 στην Ελλάδα, όμως μόνο 12% εξ αυτών αφορούν νέες θέσεις απασχόλησης. Οι υπόλοιπες αφορούν αντικαταστάσεις απασχολούμενων που συνταξιοδοτούνται, φαινόμενο που καταγράφεται και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και σχετίζεται με τη γήρανση του πληθυσμού¹⁷.

Αυτό που γίνεται κατανοητό από τα παραπάνω είναι η έλλειψη ενός μόνιμου μηχανισμού διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα που να αφορά στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας. Οι προσπάθειες ως τώρα, αν και φιλότιμες, είτε δεν είναι πλήρεις, με την έννοια ότι αφορούν συγκεκριμένους κλάδους ή/και επαγγέλματα, είτε δεν έχουν συνέχεια, είτε απλά δεν έχουν το απαιτούμενο «βάθος» προκειμένου να επιτρέψουν τη διαμόρφωση και υλοποίηση αποτελεσματικών παρεμβάσεων.

3. ΣΗΜΕΙΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΟΥΝ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ

Στη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης του μηχανισμού διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας υπάρχουν κάποια σημεία που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής¹⁸. Η πρώτη και κύρια προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία ενός μηχανισμού διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας είναι η επαρκής πληροφόρηση που θα μπορέσει να συγκεντρωθεί. Οι πηγές από τις οποίες μπορεί να αντλήσει πληροφόρηση ένας τέτοιος μηχανισμός είναι περιορισμένες και περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τις Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΛΣΤΑΤ, τα δεδομένα εισροών-εκροών που διαθέτει η ΕΛΣΤΑΤ, τη βάση δεδομένων του ΟΑΕΔ, καθώς και το πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ με το σχεδιασμό και την υλοποίηση ειδικών ερωτηματολογίων. Οι δύο τελευταίες πηγές δεδομένων δυνητικά μπορούν να δώσουν πολύ πληρέστερη πληροφόρηση, όμως απαιτούν προσεκτικό σχεδιασμό στην υλοποίησή τους και πολλαπλά στάδια ελέγχου και διασταύρωσης των στοιχείων, ώστε να ελαχιστοποιηθούν τα λάθη. Επομένως, οφείλουν να εντοπιστούν και να επιλεγούν οι κατάλληλοι δίαυλοι για τη συλλογή αξιόπιστων δεδομένων.

Πρωτίστως, όμως, οφείλουν να διασφαλιστούν τα εξής:

- α) Η βιωσιμότητα του μηχανισμού. Οφείλει να γίνει κατανοητό και αποδεκτό ότι ένας τέτοιος μηχανισμός θα είναι χρήσιμος εφόσον έχει συνέχεια, δηλαδή παράγει διαρκώς αποτελέσματα.
- β) Η πληροφόρηση σε τακτά χρονικά διαστήματα. Προκειμένου να έχει ο μηχανισμός χρονική συνέχεια είναι εύλογο ότι οφείλει να έχει τις απαραίτητες και κατάλληλες εισροές. Αυτό σημαίνει παροχή και επεξεργασία δεδομένων σε τακτική βάση, μηνιαία, τριμηνιαία, ετήσια ή οποιαδήποτε άλλη συμφωνηθεί εκ των προτέρων.

16. Πληροφορίες μπορεί να αντλήσει ο/η αναγνώστης από: http://www.cedefop.europa.eu/en/events_and_projects/projects/forecasting-skill-demand-and-supply.

17. Για αναλυτικές πληροφορίες βλέπε: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/data-visualisations/job-opportunities>.

18. Προϋποθέσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή και βιωσιμότητα ενός τέτοιου μηχανισμού σε ελληνικό επίπεδο προσδιορίζονται από την ΕΙΕΑΔ ήδη από το 2011 (ΕΙΕΑΔ, 2011). Επιπλέον, το CEDEFOP (2013) αναπτύσσει μια νέα προσέγγιση για τη μέτρηση επαγγελματικών δεξιοτήτων (OSPs: Occupation Skills Profiles) με στόχο να ξεπεραστούν οι περιορισμοί και η έλλειψη συγκρίσιμων στατιστικών στοιχείων σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τις ανάγκες σε δεξιότητες.

γ) Η διάκριση επιπέδων παροχής πληροφόρησης. Οφείλει να αποφασιστεί εκ των προτέρων αν η πληροφόρηση-εισροή στο μηχανισμό είναι σε εθνικό, περιφερειακό, νομού ή τοπικό επίπεδο, αν αφορά σε δεδομένα γενικών κλάδων ή εισέρχεται σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια (διψήφιοι ή τριψήφιοι κλάδοι), αν στηρίζεται σε λεπτομερή επαγγέλματα ή γενικές επαγγελματικές κατηγορίες, αν περιέχει πληροφορίες για δεξιότητες, κτλ. Πιθανόν να ήταν σκόπιμο αρχικά να περιοριστούν τα συλλεγόμενα δεδομένα σε επίπεδο χώρας ή περιφέρειας και με το πέρασμα του χρόνου και τη συσσώρευση εμπειρίας των εμπλεκόμενων μερών να προχωρήσει η διαδικασία στη συλλογή λεπτομερέστερων πληροφοριών.

Εφόσον ληφθούν οι αναγκαίες αποφάσεις σε αυτούς τους τρεις άξονες, στη συνέχεια θα ήταν σκόπιμο να ξεκαθαριστούν μια σειρά από επιπρόσθετα ζητήματα. Ειδικότερα:

- α) Η ορθή συμπλήρωση των ερωτηματολογίων σε επίπεδο επιχείρησης. Πιο συγκεκριμένα, αυτός που θα αναλάβει τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου οφείλει να έχει πλήρη γνώση των αναγκών της επιχείρησης σε ανθρώπινο δυναμικό και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, δεξιοτήτων και ικανοτήτων που χρειάζεται. Σε διαφορετική περίπτωση ο μηχανισμός ενδέχεται να οδηγήσει σε λάθος αποτελέσματα.
- β) Ο ακριβής προσδιορισμός των χαρακτηριστικών του ανθρώπινου δυναμικού που έχει ανάγκη η επιχείρηση προϋποθέτει την ύπαρξη επαγγελματικών περιγραμμάτων¹⁹, καθώς και γνώση αυτών αφενός από την επιχείρηση και αφετέρου από το φορέα που θα επεξεργαστεί τα δεδομένα. Είναι χαρακτηριστικό ότι πρόσφατη μελέτη του ΕΟΠΠΕΠ (2013), αλλά και παλαιότερη του CEDEFOP (2008), τονίζουν την παρατήρηση ότι η ζήτηση από πλευράς επιχειρήσεων αφορά κυρίως σε νέες δεξιότητες και λιγότερο σε νέα επαγγέλματα. Αυτό όμως αυξάνει το βαθμό δυσκολίας ως προς τον προσδιορισμό των ορθών παραμέτρων.

Ένα ακόμη σημείο στο οποίο πρέπει να δοθεί προσοχή είναι τα αποτελέσματα που θα προκύψουν ως εκροές από το μηχανισμό διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας. Ειδικότερα, αν τα αποτελέσματα είναι γενικά και όχι ειδικά, υπάρχει κίνδυνος σημαντικών αστοχιών, εφόσον δεν αξιοποιηθούν ως τέτοια. Αυτό σημαίνει ότι οι εκροές θα πρέπει να αφορούν σε συγκεκριμένες ειδικότητες, δεξιότητες, επαγγέλματα και κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και μεγέθη, τουλάχιστον μετέπειτα όπως ήδη αναφέρθηκε. Οι γενικότητες ενδέχεται να είναι αποπροσανατολιστικές όποια από τα στοιχεία αυτά και αν αφορούν. Απαραίτητη προϋπόθεση για την παροχή ειδικότερων αποτελεσμάτων είναι η ύπαρξη λεπτομερών δεδομένων, με άλλα λόγια δεδομένων που θα ενσωματώνουν όλη την αναγκαία πληροφόρηση. Κανένα μοντέλο πρόβλεψης δεν μπορεί να είναι ακριβέστερο από τις εισροές του. Αυτό οδηγεί μοιραία στο επόμενο σημείο προσοχής.

Έντονη ανησυχία από την ανάπτυξη μηχανισμών διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας προκαλεί η πρακτική χρήση που επιφυλάσσεται για τα αποτελέσματα ενός τέτοιου μηχανισμού. Ο δηλωμένος στόχος είναι ο προσδιορισμός των αναγκών της αγοράς εργασίας, ώστε να μπορέσει να βελτιωθεί η διαδικασία σύζευξης της ζήτησης με την προσφορά εργασίας δια του σχεδιασμού και της υλοποίησης προγραμμάτων λιγότερο της τυπικής και περισσότερο της μη τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, με την προσοχή να εστιάζεται κυρίως στην αρχική και συ-

19. Η διαμόρφωση των επαγγελματικών περιγραμμάτων είναι ευθύνη του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ) (<http://www.eoppep.gr/index.php/el/>). Μέχρι στιγμής έχουν ολοκληρωθεί τα περιγράμματα περισσότερων από 200 επαγγελμάτων (βλέπε <http://www.eoppep.gr/index.php/el/search-for/professional-outlines>).

νεχιζόμενη τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση²⁰. Θα ήταν δυνητικά παρακινδυνευμένο να μετατραπεί ένας τέτοιος μηχανισμός σε προσπάθεια πρόγνωσης των μελλοντικών αναγκών στην αγορά εργασίας και να χρησιμοποιηθεί για να κατευθυνθεί η προσφορά εργατικού δυναμικού προς συγκεκριμένες επαγγελματικές ειδικότητες και δεξιότητες.

Η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, εκπροσώπων εργαζομένων και εργοδοτών, καταρχάς, και ερευνητικών φορέων, έπειτα, στη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών, ιδιαίτερα στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και στα προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης που προσφέρονται κυρίως σε ανέργους²¹, πιθανότατα να αποδειχθεί χρήσιμη, εφόσον βελτιώσει τη σύζευξη μεταξύ προσφοράς και ζήτησης δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας. Αυτό όμως απέχει σημαντικά από τη διαμόρφωση προγραμμάτων σπουδών με στόχο την ικανοποίηση εξειδικευμένων αναγκών της αγοράς εργασίας, ειδικά για την τυπική εκπαίδευση. Δύο είναι οι βασικοί λόγοι που κάτι τέτοιο θα μπορούσε να αποδειχθεί μακροπρόθεσμα αναποτελεσματικό ή ακόμη και επιβλαβές.

Ο πρώτος έχει να κάνει με το γεγονός ότι ένας μηχανισμός διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας σε δεξιότητες μοιραία στηρίζεται σε ιστορικά στοιχεία ή σε πληροφορίες που λαμβάνει από τις επιχειρήσεις. Η πρώτη παρατήρηση σημαίνει σημαντικό περιθώριο σφάλματος. Αρκεί να αναρωτηθεί κάποιος πόσο επιτυχημένος θα ήταν ένας τέτοιος μηχανισμός μετά το 2008, οπότε ολόκληροι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας κατέρρευσαν στέλνοντας στην ανεργία χιλιάδες εργαζόμενους²². Η δεύτερη παρατήρηση θέτει ζήτημα αξιοπιστίας των δεδομένων που θα συλλεχθούν, που συζητήθηκε ήδη παραπάνω. Ο δεύτερος βασικός λόγος είναι η ταχύτητα με την οποία λαμβάνουν χώρα μεταβολές στην αγορά εργασίας, κυρίως λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων και των αλλαγών στα καταναλωτικά πρότυπα, σε αντιδιαστολή με τη βραδύτητα που αλλάζουν οι εκπαιδευτικές παράμετροι, π.χ. προγράμματα σπουδών, δεξαμενή δεξιοτήτων και γνώσεων, κ.ά.

Προκειμένου να μειωθεί το περιθώριο αστοχιών και να αυξηθεί η χρησιμότητα του μηχανισμού, ίσως είναι σκόπιμο να επικεντρωθεί η προσπάθεια σε προγράμματα τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης σύντομης διάρκειας, τουλάχιστον σε πρώτο στάδιο. Από την άλλη πλευρά, πιθανόν τέτοιου είδους πρωτοβουλίες να μην απαιτούν την εκτεταμένη εμπλοκή του δημόσιου τομέα. Ίσως να ήταν προτιμότερο ένας τέτοιος μηχανισμός να στηριχθεί περισσότερο στον ιδιωτικό τομέα, π.χ. στα όργανα εκπροσώπησης των εργοδοτών, τα οποία είναι σε θέση να γνωρίζουν πολύ καλύτερα τις ελλείψεις σε ανθρώπινο δυναμικό που αντιμετωπίζουν τα μέλη τους και, μάλιστα, σε τοπικό επίπεδο. Η συμμετοχή του Δημοσίου ενδέχεται να είναι αναγκαία σε επόμενα στάδια κωδικοποίησης και επεξεργασίας των δεδομένων που συλλέχθηκαν, αλλά και διάχυσης των αποτελεσμάτων σε όλους τους δυνητικούς χρήστες.

20. Στο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2015 γίνεται αναφορά στο μηχανισμό διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας στην ενότητα 6.3 που αναφέρεται στις πολιτικές απασχόλησης. Στόχος του μηχανισμού είναι να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων απασχόλησης και κατάρτισης (βλέπε http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/nrp2015_greece_el.pdf).

21. Στο πλαίσιο της άσκησης ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης ο ΟΑΕΔ υλοποιεί, μεταξύ άλλων, προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης ανέργων (π.χ. μέσω επιταγών κατάρτισης, συνδυασμένων δράσεων κατάρτισης, πρακτικής άσκησης, πιστοποίησης δεξιοτήτων και απασχόλησης) ή εργαζόμενων (μέσω ΛΑΕΚ) που στοχεύουν στην επανένταξη των πρώτων στην αγορά εργασίας και τη διατήρηση των δεύτερων στην απασχόληση.

22. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, την περίοδο 2008-2014 (4^ο τρίμηνο) οι απασχολούμενοι στις Κατασκευές μειώθηκαν κατά 61% περίπου ή 235 χιλ. άτομα (Χολέζας, 2015).

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό το περιβάλλον μέσα στο οποίο κρίνεται αναγκαίος ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός μηχανισμού διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας, αλλά και οι ιδιαίτερες συνθήκες που τον επιβάλλουν στην παρούσα φάση, με αρκετή καθυστέρηση σε σύγκριση με πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Υπό προϋποθέσεις, ένας τέτοιος μηχανισμός μπορεί να λειτουργήσει για να βελτιώσει τη σύζευξη μεταξύ των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων που ζητούνται και προσφέρονται στην αγορά εργασίας και έτσι να βελτιώσει τις προοπτικές απασχόλησης των ανέργων που έχουν αυξηθεί δραματικά στη διάρκεια της ύφεσης, αλλά και αυτών που αναμένεται να αποφοιτήσουν από την τυπική και μη τυπική εκπαίδευση στο μέλλον.

Ωστόσο, εξαρχής οφείλει να τονιστεί ότι τα περιθώρια άμεσων ωφελειών δεν είναι μεγάλα. Μια γρήγορη ματιά στις κενές θέσεις εργασίας στην ελληνική επικράτεια φανερώνει ότι δεν ξεπερνούσαν τις 15.000 το τελευταίο τρίμηνο του 2014²³, όταν ο αριθμός των ανέργων ήταν περίπου 1,25 εκατ. Αυτό σημαίνει ότι, ακόμη και αν πληρώνονταν όλες οι κενές θέσεις απασχόλησης, το όφελος θα ήταν μικρό, αν και όχι αμελητέο για τους εμπλεκόμενους. Από την άλλη πλευρά, πιθανότατα η βελτίωση της σύζευξης να λειτουργούσε σωρευτικά και να ενθάρρυνε τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης μέσω της καλύτερης λειτουργίας της αγοράς εργασίας. Δεν μπορεί να αγνοηθεί η πιθανότητα απελευθέρωσης παραγωγικής δυναμικότητας με την πλήρωση κενών θέσεων-κλειδίων. Αυτό όμως είναι κάτι που δεν μπορεί να εκτιμηθεί εκ των προτέρων. Επιπλέον, δεν είναι απίθανο να υποεκτιμάται ο αριθμός των κενών θέσεων και στην πράξη να είναι πολύ περισσότερες από αυτές που καταγράφονται από την ΕΛΣΤΑΤ.

Είναι κρίσιμο να γίνει κατανοητό ότι ένας τέτοιος μηχανισμός δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να προβλέψει μελλοντικές ανάγκες της αγοράς εργασίας και να αποτελέσει βάση σχεδιασμού πολιτικών αρχικής τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, πιθανόν μόνο συνεχιζόμενης. Αν αυτό είναι το ζητούμενο, τότε ίσως να ήταν προτιμότερο να σχεδιαστεί μια αναπτυξιακή και βιομηχανική πολιτική στο πλαίσιο των οποίων η εκπαίδευση, όχι μόνο η τεχνική επαγγελματική, και η κατάρτιση θα συνδέονταν με κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, επαγγέλματα, δεξιότητες και γεωγραφικές περιοχές, με όποιους βέβαια κινδύνους μπορεί να κρύβει κάτι τέτοιο. Ο μηχανισμός διάγνωσης μπορεί να συμβάλει, καταρχάς σε τοπικό επίπεδο, στη βελτίωση της σύζευξης προσφοράς και ζήτησης εργασίας προσφέροντας εκπαίδευση και κατάρτιση σύντομης διάρκειας με την άκρως απαραίτητη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, ειδικά των εκπροσώπων των εργοδοτών. Αυτή αναμένεται να είναι και η μεγαλύτερη συνεισφορά του, δηλαδή η σύσταση και λειτουργία ενός μόνιμου δικτύου επικοινωνίας μεταξύ της αγοράς εργασίας και της δομής απασχόλησης με τους φορείς εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Σε κάθε περίπτωση, δε θα πρέπει να αναμένει κάποιος θεαματικά αποτελέσματα από τη λειτουργία ενός τέτοιου μηχανισμού στον τομέα της αύξησης της απασχόλησης. Τέτοια μπορούν να υπάρξουν μόνο με την ενίσχυση της παραγωγικής βάσης της ελληνικής οικονομίας, την παραγωγική ανασυγκρότηση, την προσέλκυση επενδυτικών κεφαλαίων από το εξωτερικό σε συνδυασμό με επενδύσεις από το εσωτερικό, δημόσιες και ιδιωτικές, και την ενίσχυση της παρουσίας των ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό με απώτερο στόχο τη δημιουργία νέων και βιώσιμων θέσεων απασχόλησης.

23. Τα στοιχεία είναι διαθέσιμα στην EUROSTAT, βλέπε: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/job-vacancies/main-tables>. Την ίδια περίοδο, το ποσοστό κενών θέσεων στην Ελλάδα ήταν 0,8%, όταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος (EE-28) ήταν περίπου διπλάσιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ALBA (2014). “Δείκτης τάσεων της αγοράς εργασίας 2014”. Διαθέσιμο στο: <http://www.alba.edu.gr/RCI/Documents/RCI%202014.pdf>.
- CEDEFOP (2013). “Quantifying skill needs in Europe Occupational skills profiles: methodology and application”. CEDEFOP Research Paper No. 30. Διαθέσιμο στο: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5530>.
- CEDEFOP (2008). “Systems for anticipation of skill needs in the EU member states”. CEDEFOP Working Paper No 1. Διαθέσιμο στο: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/wp01>.
- Karamessini, M. (2010). “Transition Strategies and Labour Market Integration of Greek University Graduates”. GReeSE Paper No. 32, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe. Διαθέσιμο στο: <http://eprints.lse.ac.uk/26364/1/GreeSE32.pdf>.
- Livanos, I. and K. Pouliakas (2011). “Wage returns to university disciplines in Greece: Are Greek higher education degrees Trojan horses?” *Education Economics*, 19(4), σελ. 411-445.
- MANPOWER (2015). “Έρευνα για τις προοπτικές απασχόλησης στην Ελλάδα 2015Q2”. Διαθέσιμο στο: http://www.manpowergroup.com/wps/wcm/connect/be0df97c-4e1c-4435-84ae-99b9a3caecb1/GR_MEOS_2Q15.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=be0df97c-4e1c-4435-84ae-99b9a3caecb1.
- McKinsey & Company (2011). “Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά. Προσδιορίζοντας το νέο μοντέλο ανάπτυξης της Ελλάδας”. Για λογαριασμό του ΣΕΒ. Διαθέσιμο στο: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf.
- Pouliakas, K. (2014). *A balancing act at times of austerity: matching the supply and demand for skills in the Greek labour market*. IZA DP No. 7915.
- Ασημακοπούλου, Σ., Σκοπελίτου, Θ. και Α. Χαρίσης (2010). “Ζήτηση ειδικοτήτων και δεξιοτήτων στην ελληνική αγορά εργασίας. Αποτελέσματα συνεντεύξεων με εκπροσώπους επιχειρήσεων”. ΠΑΕΠ (σήμερα ΕΙΕΑΔ). Διαθέσιμο στο: http://www.eiead.gr/publications/docs/Zitisi_eidikotitwn_kai_deksiotitwn_stin_elliniki_agora_ergasias_-_Apotelesmata_synenteuxewn_me_ekproswpous_epixeirisew_Martios_2010.pdf.
- “Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2015”. Απρίλιος 2015. Συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνομόνων (ΣΟΕ) του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με πέντε ακόμη υπουργεία. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/nrp2015_greece_el.pdf.
- ΕΙΕΑΔ (2011). *Σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη και εφαρμογή ολοκληρωμένου συστήματος για τη διερεύνηση των αναγκών της αγοράς εργασίας – Σύστημα 1 Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α. 2012-2015*. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ).
- ΕΛΙΑΜΕΠ (2014). “Οι πολιτικές που χρηματοδοτούνται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό και η ελληνική οικονομία”. Τελική έκθεση Δεκέμβριος 2013-Μάρτιος 2014. Τράπεζα της Ελλάδος. Διαθέσιμο στο: <http://www.localit.gr/wp-content/uploads/2014/06/ELIAMEP-vivlio-teliko-gia-WEB.pdf>.
- ΕΟΠΠΕΠ (2013). “Ανερχόμενοι επαγγελματικοί τομείς στην Ελλάδα και νέες απαιτούμενες δεξιότητες”. Διαθέσιμο στο: http://www.eoppep.gr/teens/images/thematikoi_katalogoi/MELETH_ALL.pdf.
- Ευστράτογλου, Α., Κύρου, Α. και Α. Μαρσέλλου (2011). *Απασχόληση και επαγγέλματα στην Ελλάδα στις απαρχές του 21^{ου} αιώνα*. Μελέτη Νο. 13, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ – Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων.

- ΙΟΒΕ (2007). *Η απασχολησιμότητα των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα*. Τελική Έκθεση. ΙΟΒΕ.
- Κανελλόπουλος, Κ. (2005). *Οικονομικές διαστάσεις της κατάρτισης ενηλίκων*. Σειρά Μελέτες Νο. 61, ΚΕΠΕ.
- Λίκκος, Η., Βλάχου, Π., Στάγκελ, Ε. και Κ. Κεφαλάς (2013). *Κρίση και ελληνική οικονομία. Αξιολόγηση κλαδικών επιδόσεων με άξονα τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις*. Τράπεζα Πειραιώς.
- Μητράκος, Θ., Τσακλόγλου, Π. και Ι. Χολέζας (2010). “Προσδιοριστικοί παράγοντες του ύψους των μισθών στην Ελλάδα, με έμφαση στους μισθούς των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα”. *Οικονομικό Δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος*, τ. 34, σελ. 7-42.
- Ρερρές, Κ. (2012). *Η απασχόληση στον τουριστικό τομέα*. Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ).
- ΣΕΒ (2014). “Τα κρίσιμα επαγγέλματα ως κινητήρες των αλλαγών στη νέα βιομηχανική πολιτική. Θέσεις και προτάσεις πολιτικής”. Διαθέσιμο στο: [http://www.sev.org.gr/Uploads/ News/krisima_epagelmata.pdf](http://www.sev.org.gr/Uploads/News/krisima_epagelmata.pdf).
- Χολέζας (2015). “Βασικά μεγέθη της ελληνικής αγοράς εργασίας”. *Οικονομικές Εξελίξεις*, τ. 27, ΚΕΠΕ. Διαθέσιμο στο: <http://www.kepe.gr/index.php/el/erevna/dimosieyseis/oikonomikes-ekseliksis>.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Έρση Αθανασίου, Ερευνήτρια ΚΕΠΕ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με τον ορισμό της ΕΕ, η κατηγορία των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) αποτελείται από επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 250 εργαζομένους, και των οποίων ο ετήσιος κύκλος εργασιών δεν υπερβαίνει τα 50 εκατ. ευρώ ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 43 εκατ. ευρώ (Πίνακας 1).

Πίνακας 1 Ορισμός των ΜΜΕ σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ				
Κατηγορία επιχείρησης	Αριθμός απασχολούμενων: ετήσια μονάδα εργασίας (ΕΜΕ)	Ετήσιος κύκλος εργασιών	ή	Σύνολο ετήσιου ισολογισμού
Μεσαία	< 250	≤ 50 εκατ. ευρώ		≤ 43 εκατ. ευρώ
Μικρή	< 50	≤ 10 εκατ. ευρώ		≤ 10 εκατ. ευρώ
Πολύ μικρή	< 10	≤ 2 εκατ. ευρώ		≤ 2 εκατ. ευρώ

Πηγή: Σύσταση 2003/361/ΕΚ.

Οι ΜΜΕ διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στην οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο λόγω της μεγάλης συνεισφοράς τους στην παραγωγή και την απασχόληση, όσο και λόγω της σημασίας τους ως πηγής επιχειρηματικών δεξιοτήτων και καινοτομίας. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στην τελευταία διαθέσιμη Ετήσια Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις ΜΜΕ (European Commission, 2014a), το μερίδιο των ΜΜΕ στον επιχειρηματικό τομέα της οικονομίας των ΕΕ-28 υπολογίζεται για το έτος 2014 στο 58,2% σε όρους προστιθέμενης αξίας και στο 66,9% σε όρους απασχόλησης. Στην Ελλάδα, η σημασία των ΜΜΕ στην οικονομική δραστηριότητα είναι ακόμα μεγαλύτερη, με τα σχετικά ποσοστά στην προστιθέμενη αξία και την απασχόληση του επιχειρηματικού τομέα να εκτιμώνται στο 71,9% και το 85,6%, αντίστοιχα. Παράλληλα, η Ελλάδα παρουσιάζει αναλογικά πολύ υψηλότερη δραστηριοποίηση πολύ μικρών επιχειρήσεων συγκριτικά με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τα μερίδια των επιχειρήσεων της υποκατηγορίας αυτής στην προστιθέμενη αξία και την απασχόληση του επιχειρηματικού τομέα της χώρας να εκτιμώνται σε 33,1% και 55,2%, έναντι 21,6% και 29,0%, αντίστοιχα, στην ΕΕ-28.

Με βάση τις παραπάνω επισημάνσεις, είναι εμφανές ότι οι εξελίξεις και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας συνδέονται άρρηκτα με την πορεία της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας και τις δυνατότητές της να επιτύχει βιώσιμη αύξηση του προϊόντος και δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. Υπό το πρίσμα αυτό, στο παρόν άρθρο εξετάζονται οι πρόσφατες εξελίξεις σε βασικά μεγέθη που αντικατοπτρίζουν την οικονομική δραστηριότητα των ΜΜΕ στην Ελλάδα. Εν συνεχεία, γίνεται αναφορά στα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΜΕ στη χώρα, εστιάζοντας στον καίριο παράγοντα της ρευστότητας και χρηματοδότησης. Η συζήτηση αυτή καταλήγει με τη σύνοψη ορισμένων κρίσιμων προτεραιοτήτων για την ανάπτυξη της εγχώριας μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας, από την πλευρά της χρηματοδότησης.

2. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΜΕ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2008-2014

Όπως κατά μέσο όρο στην ΕΕ-28, έτσι και στην Ελλάδα οι ΜΜΕ αντιστοιχούν σε ποσοστό άνω του 99% του συνολικού αριθμού επιχειρήσεων. Στην περίπτωση της Ελλάδας, τα στοιχεία και οι εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2014a) σχετικά με την εξέλιξη του αριθμού των ΜΜΕ, αλλά και την παράλληλη πορεία της προστιθέμενης αξίας και της απασχόλησης των ΜΜΕ κατά την περίοδο 2008-2014, αντανακλούν με σαφήνεια το βαρύ πλήγμα που υπέστη η μικρομεσαία επιχειρηματικότητα της χώρας στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα, όπως απεικονίζεται στον Πίνακα 2, οι σχετικές εκτιμήσεις για το 2014 υποδηλώνουν μείωση του αριθμού των ΜΜΕ στην Ελλάδα κατά 26,6% σε σχέση με το 2008, και κάμψη της προστιθέμενης αξίας και της απασχόλησης κατά 29,3% και 40,2%, αντίστοιχα. Σε αριθμητικούς όρους, οι μειώσεις αυτές μεταφράζονται σε περίπου 229 χιλ. λιγότερες ΜΜΕ επιχειρήσεις το 2014 σε σχέση με το 2008, και σε αντίστοιχες απώλειες 22 δις ευρώ προϊόντος και 700 χιλ. θέσεων απασχόλησης.

Πίνακας 2 Αριθμός επιχειρήσεων, αριθμός απασχολουμένων, και προστιθέμενη αξία κατά κατηγορία μεγέθους επιχείρησης στην Ελλάδα (2008 και 2014)									
	Αριθμός επιχειρήσεων (χιλ.)			Αριθμός απασχολουμένων (χιλ.)			Προστιθέμενη αξία (δις ευρώ)		
	2008	2014*	Μεταβολή 2014/2008 (%)	2008	2014*	Μεταβολή 2014/2008 (%)	2008	2014*	Μεταβολή 2014/2008 (%)
Πολύ μικρές	829,2	606,5	-26,9	1.565,5	1.091,5	-30,3	25,5	15,1	-40,7
Μικρές	25,4	20,8	-18,1	486,1	382,3	-21,4	16,6	10,2	-38,4
Μεσαίες	3,6	2,4	-35,0	344,0	219,1	-36,3	12,9	7,5	-41,5
Μεγάλες	0,5	0,4	-10,6	378,7	284,2	-24,9	20,4	12,8	-37,1
Σύνολο	858,7	630,1	-26,6	2.774,3	1.977,1	-28,7	75,4	45,7	-39,4
Σύνολο ΜΜΕ	858,2	629,6	-26,6	2.395,6	1.692,9	-29,3	55,0	32,9	-40,2

* Εκτιμήσεις.
Πηγή: European Commission (2014a).

Αν και τα αποτελέσματα της κρίσης ήταν έντονα αρνητικά και για τις τρεις επιμέρους υποκατηγορίες μεγέθους που απαρτίζουν τις ΜΜΕ, η ένταση των μειώσεων στον αριθμό των επιχειρήσεων και τον αριθμό απασχολουμένων στο διάστημα 2008-2014 φαίνεται να ήταν συγκριτικά ηπιότερη για την υποκατηγορία των μικρών επιχειρήσεων (-18,1% και -21,4%, αντίστοιχα) και σημαντικά εντονότερη για εκείνη των μεσαίων επιχειρήσεων (-35% και -36,3%, αντίστοιχα). Με δεδομένη τη σχετικά χαμηλή συμμετοχή των μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων στην παραγωγή και την απασχόληση του επιχειρηματικού τομέα της Ελλάδας συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ-28, η ένταση των επιπτώσεων της κρίσης στις επιχειρήσεις αυτές δημιουργεί πρόσθετο προβληματισμό ως προς τα αίτια και τις συνέπειές της. Σε σχέση με τα αίτια, η κρίση ενδέχεται να δημιουργεί σοβαρότερα προβλήματα επιβίωσης στις μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις σε σχέση με τις μικρές, καθώς το μεγαλύτερο μέγεθος τείνει να συνεπάγεται υψηλότερα πάγια λειτουργικά έξοδα, μεγαλύτερες δανειακές ανάγκες και ενδεχομένως μικρότερη ευελιξία ως προς την προσαρμογή σε μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς. Επιπλέον, η έστω και μερική αναπλήρωση επιχειρήσεων που εξέρχονται από την αγορά με την είσοδο νέων επιχειρήσεων είναι πολύ δυ-

σκολότερη στην περίπτωση των μεσαίων επιχειρήσεων από ό,τι στην περίπτωση των πολύ μικρών και μικρών, καθώς η ίδρυση μεσαίου μεγέθους μονάδων έχει πολύ υψηλότερες προϋποθέσεις από πλευράς κεφαλαίων και τείνει να απαιτεί πιο ευνοϊκό οικονομικό κλίμα. Αναφορικά με τις συνέπειες για την οικονομία από την εντονότερη συρρίκνωση της δραστηριότητας των μεσαίου μεγέθους μονάδων, αυτές γίνονται αντιληπτές στη βάση ορισμένων πλεονεκτημάτων των μονάδων αυτών σε σύγκριση με τις πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις, όπως π.χ. οι μεγαλύτερες οικονομίες κλίμακας, η υψηλότερη παραγωγικότητα εργασίας, η ευκολότερη πρόσβαση στις ξένες αγορές και το γεγονός ότι διαθέτουν το ελάχιστο μέγεθος που είναι αναγκαίο για αποδοτική λειτουργία σε κάποιους επιμέρους κλάδους παραγωγής.

Από τα δεδομένα που ήδη σχολιάστηκαν παραπάνω αναφορικά με την πορεία των ΜΜΕ στη διάρκεια της κρίσης, ιδιαίτερης προσοχής χρήζει το γεγονός ότι η υποχώρηση της προστιθέμενης αξίας στο διάστημα 2008-2014 ήταν στο σύνολο των ΜΜΕ σημαντικά εντονότερη σε σχέση με την αντίστοιχη μείωση της απασχόλησης. Η παρατήρηση αυτή παραπέμπει σε σημαντική κάμψη της παραγωγικότητας της εργασίας, η οποία επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία και τις εκτιμήσεις του Πίνακα 3. Όπως φαίνεται στον συγκεκριμένο Πίνακα, η προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο στο σύνολο των ΜΜΕ υπολογίζεται μειωμένη κατά -15,4% το 2014 σε σχέση με το 2008, με τις αντίστοιχες μειώσεις να είναι μεγαλύτερες στις μικρές (-21,6%) και τις πολύ μικρές επιχειρήσεις (-15,0%) και πιο ήπιες στις μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις (-8,1%). Όπως παρατηρείται, η παραγωγικότητα υποχώρησε περισσότερο στις κατηγορίες ΜΜΕ με τη λιγότερο έντονη μείωση του αριθμού επιχειρήσεων (μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις). Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι η κάμψη της παραγωγικότητας συναρτάται εν μέρει με την προσπάθεια μερίδας επιχειρήσεων να συνεχίσουν τη λειτουργία τους παρά τη σημαντική πτώση της δραστηριότητάς τους. Παράλληλα όμως, η κάμψη της παραγωγικότητας συνδέεται και με την προσπάθεια των επιχειρήσεων να διατηρήσουν τους εργαζόμενούς τους. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, οι μειώσεις στον μέσο αριθμό απασχολούμενων κατά το διάστημα της κρίσης ήταν περιορισμένες για τις ΜΜΕ όλων των κατηγοριών μεγέθους.

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι στην ίδια περίοδο που οι ΜΜΕ της Ελλάδας υφίσταντο εκτεταμένες απώλειες παραγωγικότητας της εργασίας, δραστηριοποιούμενες υπό συνθήκες βαθιάς

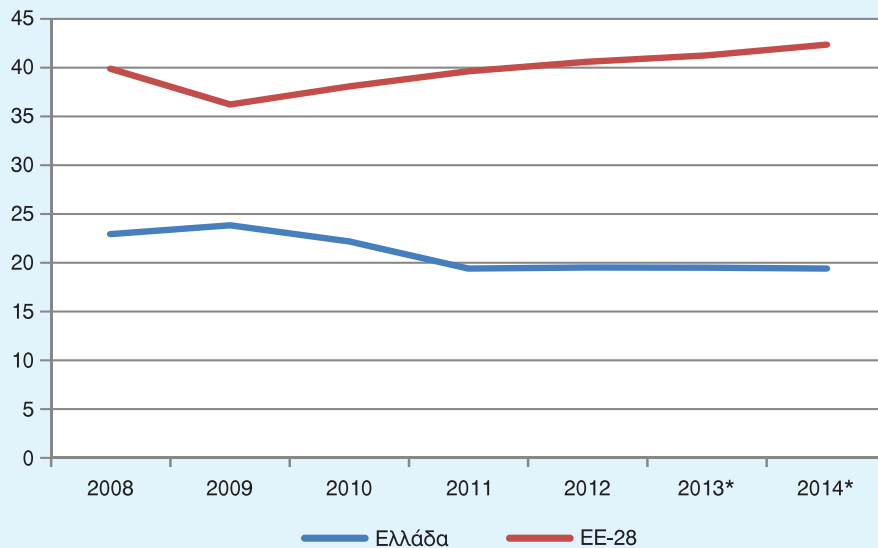
Πίνακας 3
Μέσος αριθμός απασχολούμενων ανά επιχείρηση και παραγωγικότητα της εργασίας
(προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο σε χιλ. ευρώ)
κατά κατηγορία μεγέθους επιχείρησης στην Ελλάδα

	Μέσος αριθμός απασχολούμενων ανά επιχείρηση			Προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο (χιλ. ευρώ)		
	2008	2014	Μεταβολή 2014/2008 (%)	2008	2014	Μεταβολή 2014/2008 (%)
Πολύ μικρές	1,9	1,8	-4,7	16,3	13,8	-15,0
Μικρές	19,2	18,4	-4,0	34,1	26,8	-21,6
Μεσαίες	94,8	92,8	-2,1	37,4	34,4	-8,1
Μεγάλες	819,7	688,1	-16,0	53,9	45,2	-16,2
Σύνολο	3,2	3,1	-2,9	27,2	23,1	-14,9
Σύνολο ΜΜΕ	2,8	2,7	-3,7	22,9	19,4	-15,4

Πηγή: European Commission (2014a).

κρίσης, η αντίστοιχη πορεία της παραγωγικότητας στην ΕΕ-28 ήταν συνολικά ανοδική. Με δεδομένο ότι ήδη από το 2008 η Ελλάδα παρουσίαζε σημαντική υστέρηση σε όρους παραγωγικότητας της εργασίας έναντι της ΕΕ-28, οι αποκλίνουσες τάσεις στην παραγωγικότητα μεταξύ της Ελλάδας και της ΕΕ-28, ιδιαίτερα στο διάστημα μετά το 2009, είχαν ως αποτέλεσμα τη σημαντική διεύρυνση της εν λόγω υστέρησης (βλέπε Διάγραμμα 1). Συγκεκριμένα, η διαφορά της προστιθέμενης αξίας ανά απασχολούμενο μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ-28 εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε για το σύνολο των ΜΜΕ στις 22,9 χιλ. ευρώ το 2014, από 16,9 χιλ. ευρώ το 2008. Η εξέλιξη αυτή είχε σαφώς δυσμενείς επιδράσεις στην ανταγωνιστικότητα των ΜΜΕ της Ελλάδας, συντείνοντας παράλληλα σε μείωση των αμοιβών της εργασίας προκειμένου να αντισταθμιστούν οι απώλειες σε παραγωγικότητα/ ανταγωνιστικότητα.

Διάγραμμα 1
Παραγωγικότητα της εργασίας στις ΜΜΕ στην Ελλάδα και την ΕΕ-28
(προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο σε χιλ. ευρώ)

* Εκτιμήσεις.

Πηγή: European Commission (2014a).

Όσον αφορά την πορεία των ΜΜΕ σε κλαδικό επίπεδο, τα στοιχεία του Πίνακα 4 για την εξέλιξη του αριθμού των επιχειρήσεων, της προστιθέμενης αξίας και της απασχόλησης στους βασικούς επιμέρους κλάδους της ελληνικής οικονομίας αντανακλούν την κυριαρχία ισχυρά πτωτικών τάσεων σε όλο σχεδόν το φάσμα των κλάδων όπου δραστηριοποιούνται ΜΜΕ. Είναι αξιοσημείωτο, όμως, ότι η ένταση των τάσεων αυτών διαφοροποιήθηκε σημαντικά μεταξύ των επιμέρους κλάδων. Ειδικότερα, ιδιαίτερα βαρύ πλήγμα δέχτηκαν στη διάρκεια της κρίσης οι ΜΜΕ του κλάδου των *Κατασκευών*, με τις απώλειες κατά την εξεταζόμενη περίοδο να εκτιμώνται στις 82 χιλ. επιχειρήσεις, τις 216 χιλ. θέσεις απασχόλησης και τα 2,5 δις προστιθέμενης αξίας. Μεγάλη ήταν επίσης η επίπτωση της κρίσης στο *Χονδρικό και λιανικό εμπόριο*, όπου οι αντίστοιχες απώλειες υπολογίζονται περίπου σε 61 χιλ. επιχειρήσεις, 206 χιλ. θέσεις απασχόλησης και 9,6 δις ευρώ προστιθέμενης αξίας. Παράλληλα, στη *Μεταποίηση* σημειώθηκαν εκτιμώμενες απώλειες περίπου 20 χιλ. επιχειρήσεων, 114 χιλ. θέσεων απασχόλησης και 2,6 δις προστιθέμενης αξίας, ενώ στις *Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης* υπολογίζεται ότι χάθηκαν περίπου

Πίνακας 4
Αριθμός επιχειρήσεων, αριθμός απασχολουμένων, και προστιθέμενη αξία
κατά κλάδο για τις ΜΜΕ στην Ελλάδα

	Αριθμός επιχειρήσεων (χιλ.)			Αριθμός απασχολουμένων (χιλ.)			Προστιθέμενη αξία (εκατ. ευρώ)		
	2008	2014*	Μεταβολή 2014/2008 (%)	2008	2014*	Μεταβολή 2014/2008 (%)	2008	2014*	Μεταβολή 2014/2008 (%)
Ορυχεία & λατομεία	0,5	0,4	-18,3	3,9	4,4	12,0	0,2	0,2	-1,1
Μεταποίηση	84,9	65,1	-23,2	347,3	233,4	-32,8	9,7	7,0	-27,3
Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων κ.ά.	0,1	0,2	65,2	3,8	6,2	63,6	0,2	0,3	75,5
Κατασκευές	136,9	54,9	-59,9	337,1	121,1	-64,1	4,5	2,1	-54,3
Χονδρικό & λιανικό εμπόριο, κ.ά.	297,4	236,1	-20,6	884,3	678,7	-23,2	21,4	11,8	-45,0
Μεταφορά & αποθήκευση	69,1	56,4	-18,4	153,9	122,1	-20,7	4,0	2,8	-30,8
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος & εστίασης	103,9	77,0	-25,8	298,7	216,2	-27,6	4,1	3,0	-25,9
Ενημέρωση & επικοινωνία	13,8	11,7	-14,9	63,2	53,6	-15,0	2,2	1,2	-43,5
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	6,0	3,8	-36,4	9,4	7,7	-18,1	0,2	0,2	-21,4
Επαγγελματικές, επιστημονικές & τεχνικές δραστηριότητες	121,5	103,9	-14,4	215,1	182,8	-15,0	6,6	3,0	-55,3
Διοικητικές & υποστηρικτικές δραστηριότητες	24,3	20,1	-17,5	79,1	66,7	-15,7	1,9	1,3	-29,4
Σύνολο ΜΜΕ	858,2	629,6	-26,6	2.395,6	1.692,9	-29,3	55,0	32,9	-40,2

* Εκτιμήσεις.

Πηγή: European Commission (2014a).

27 χιλ. επιχειρήσεις, 83 χιλ. θέσεις απασχόλησης και 1,1 δις ευρώ προστιθέμενης αξίας, με τις απώλειες αυτές να αφορούν κυρίως δραστηριότητες εστίασης. Από τα στοιχεία αυτά, είναι φανερό ότι μεγάλο μέρος από τη συρρίκνωση της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας στη διάρκεια της κρίσης αφορούσε σε παραγωγικές δραστηριότητες που προσανατολιζόνταν κυρίως προς την εγχώρια αγορά (κατασκευές, εμπόριο) και που είχαν αναπτυχθεί σημαντικά –και σε κάποιες περιπτώσεις σε αρκετά μεγαλύτερη κλίμακα αναλογικά με άλλες χώρες της ΕΕ– στα έτη προ της κρίσης. Εκτεταμένες, όμως, ήταν οι επιπτώσεις της κρίσης και για τις ΜΜΕ του διεθνώς εμπορεύσιμου τομέα της οικονομίας, και ιδιαίτερα για τις ΜΜΕ της μεταποίησης, όπου η Ελλάδα δεν είχε περιθώρια να απολέσει παραγωγικό δυναμικό, καθώς υστερούσε ήδη σημαντικά σε ανάπτυξη συγκριτικά με τις χώρες της ΕΕ-28.

Τα αίτια των εξελίξεων που σκιαγραφήθηκαν παραπάνω εδράζονται σε προβλήματα που εκδηλώθηκαν ή εντάθηκαν στο πλαίσιο των συνθηκών κρίσης στην ελληνική οικονομία. Τα προβλήματα

αυτά, τα οποία συζητούνται παρακάτω, πηγάζουν σε μεγάλο βαθμό από τις σοβαρές ανισοροπίες του αναπτυξιακού μοντέλου της ελληνικής οικονομίας, οι οποίες συντέιναν καθοριστικά στην κρίση χρηματοδότησης και τον μεγάλο βαθμό εξάρτησης της παραγωγής από τις μεταβολές της εγχώριας ζήτησης. Επιγραμματικά, στις ανισοροπίες αυτές, οι οποίες αναλύονται διεξοδικά στη μελέτη του ΚΕΠΕ (2014), περιλαμβάνονται η υπερκατανάλωση και ο συνεπαγόμενος υπερδανεισμός δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, η υπερεπένδυση στην κατοικία και η υποεπένδυση στην παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών, η στροφή του παραγωγικού προσανατολισμού περισσότερο προς την ικανοποίηση εσωτερικών αναγκών (εμπόριο, κατασκευές, κ.ά.) και λιγότερο προς τη διεκδίκηση μεριδίων στις διεθνείς αγορές, και η κάμψη της ανταγωνιστικότητας.

3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΜΕ

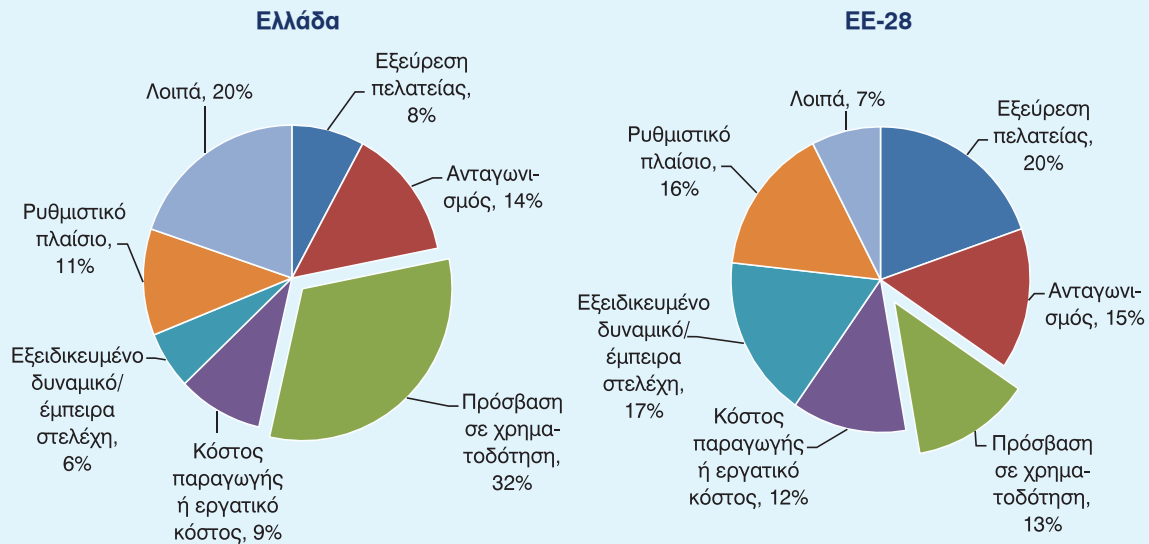
Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΜΕ στην Ελλάδα αποτυπώνονται στα ευρήματα της πλέον πρόσφατης ετήσιας Έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόσβαση των επιχειρήσεων στη χρηματοδότηση (European Commission, 2014b). Η Έρευνα αυτή καταγράφει τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΜΕ στις χώρες της ΕΕ, στη βάση ερωτηματολογίων που συγκεντρώθηκαν στο διάστημα Απριλίου-Σεπτεμβρίου 2014. Η έμφαση της Έρευνας δίνεται στην αποτύπωση των συνθηκών χρηματοδότησης, καθώς η πρόσβαση στη χρηματοδότηση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την έναρξη, τη λειτουργία και την ανάπτυξη των ΜΜΕ. Κατά γενική ομολογία, οι ΜΜΕ έχουν πολύ διαφορετικές ανάγκες και αντιμετωπίζουν πολύ διαφορετικές προκλήσεις στη χρηματοδότησή τους σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις (European Commission, 2014b). Ειδικότερα, οι ΜΜΕ ως επί το πλείστον δεν έχουν την πρόσβαση στις κεφαλαιαγορές που μπορεί να έχουν οι μεγάλες μονάδες, και επομένως εξαρτώνται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από άλλες πηγές χρηματοδότησης, όπως η τραπεζική χρηματοδότηση και άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία.

Στο Διάγραμμα 2, αποτυπώνονται οι απαντήσεις των ΜΜΕ σε Ελλάδα και ΕΕ στο ερώτημα “ποιο είναι το πιο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει επί του παρόντος η επιχείρησή σας”. Στην περίπτωση της Ελλάδας, ποσοστό 32% των απαντήσεων αναδεικνύει ως σημαντικότερο πρόβλημα την πρόσβαση στη χρηματοδότηση. Επιπλέον, ως πρωτεύοντα προβλήματα για τις εγχώριες ΜΜΕ εντοπίζονται με μικρότερη συχνότητα τα “λοιπά” προβλήματα, στα οποία συγκαταλέγονται ζητήματα που αφορούν π.χ. τη φορολογία, τις γενικότερες οικονομικές συνθήκες και προοπτικές, τη λειτουργία των θεσμών κ.ά. (20%), ο ανταγωνισμός (14%), το ρυθμιστικό πλαίσιο (11%), το κόστος παραγωγής ή το εργατικό κόστος (9%), η εξεύρεση πελατείας (8%), και το εξειδικευμένο δυναμικό/έμπειρα στελέχη (6%). Σε αντίθεση με τα ευρήματα για την Ελλάδα, στο σύνολο της ΕΕ-28 το πρόβλημα που προσδιορίζεται συχνότερα ως πιο σημαντικό είναι η εξεύρεση πελατών (20%), με την πρόσβαση στη χρηματοδότηση να έρχεται στην πέμπτη θέση μεταξύ των προβλημάτων που αναφέρονται (13%).

Η ένταση των προβλημάτων χρηματοδότησης, αλλά και η γενικότερη σοβαρότητα των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ΜΜΕ στην Ελλάδα, αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 3, στο οποίο εμφανίζεται η βαθμολογία καθεμίας από τις βασικές κατηγορίες προβλημάτων σε κλίμακα από το 1 έως το 10. Σε πέντε από τις επτά κατηγορίες προβλημάτων που αναφέρονται, ο βαθμός του προβλήματος αξιολογείται ως μεγαλύτερος στην Ελλάδα σε σχέση με την ΕΕ-28. Ειδικότερα, τα προβλήματα χρηματοδότησης αξιολογούνται ως πολύ πιεστικά στην Ελλάδα (βαθμολογία 7,0), ενώ κρίνονται ως μέτριας σημασίας στην ΕΕ-28 (4,9). Αντίστοιχη είναι και η εικόνα για τα “λοιπά” προβλήματα (βαθμολογία 7,8 στην Ελλάδα έναντι 5,6 στην ΕΕ-28).

Διάγραμμα 2

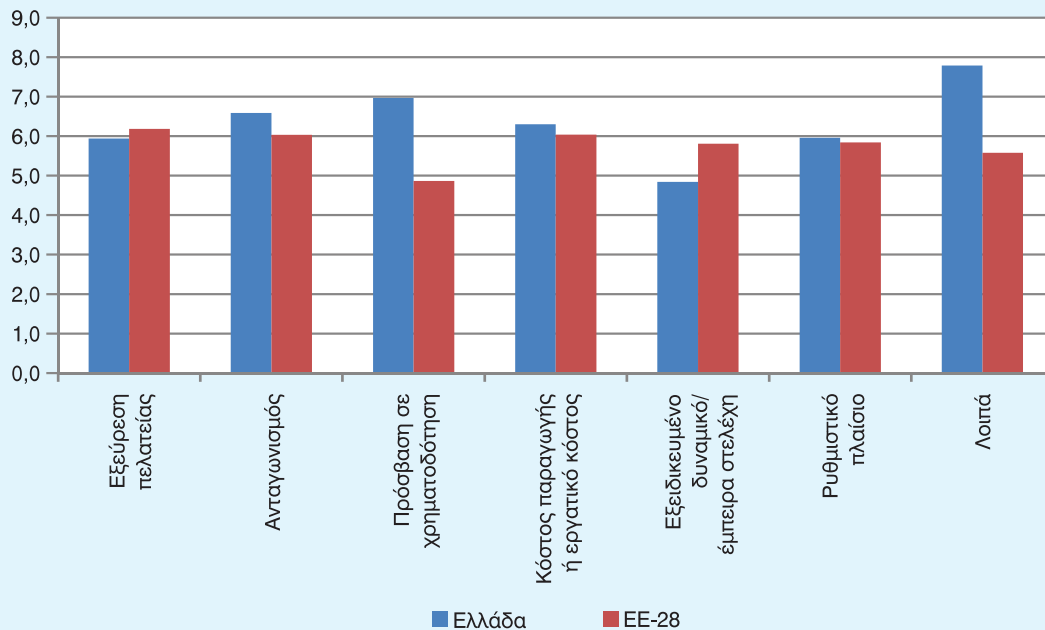
Απαντήσεις των ΜΜΕ στην Ελλάδα και την ΕΕ-28, στο ερώτημα
“ποιο είναι το πιο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει επί του παρόντος η επιχείρησή σας”

Πηγή: European Commission (2014b).

Διάγραμμα 3

Απαντήσεις των ΜΜΕ στην Ελλάδα και την ΕΕ-28, στο ερώτημα
“πόσο πειστικά είναι τα ακόλουθα προβλήματα που αντιμετωπίζει η επιχείρησή σας”,
με κλίμακα από το 1 (καθόλου πειστικά) έως το 10 (εξαιρετικά πειστικά)

Πηγή: European Commission (2014b).

Η σημασία και η μορφή των προβλημάτων χρηματοδότησης που αντιμετωπίζουν οι ΜΜΕ στην Ελλάδα, συγκριτικά με την ΕΕ, αντικατοπτρίζονται και στα αποτελέσματα της Έρευνας για μία σειρά από άλλα σχετικά ερωτήματα. Ενδεικτικά, σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτά, οι εγχώριες ΜΜΕ έρχονται αντιμέτωπες, μεταξύ άλλων, με έλλειψη διαθεσιμότητας τραπεζικών δανείων, υψηλότερα επιτόκια δανεισμού σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ-28, μεγαλύτερα ποσοστά απόρριψης ή μερικής μόνο αποδοχής των αιτημάτων τους για λήψη δανείων ή άλλων μορφών χρηματοδότησης και αυξανόμενες απαιτήσεις για προσημείωση περιουσιακών στοιχείων ως προϋπόθεση για τραπεζική χρηματοδότηση.

Τα ευρήματα που συνοψίζονται παραπάνω δεν εκπλήσσουν, καθώς είναι γνωστά τα σοβαρά προβλήματα ρευστότητας και χρηματοδότησης που αντιμετωπίζει ο επιχειρηματικός τομέας της οικονομίας από την αρχή της κρίσης έως και σήμερα. Εντούτοις, η ανάδειξη των συγκεκριμένων προβλημάτων ως πρωτεύουσας σημασίας, μέσα από τα αποτελέσματα που προαναφέρθηκαν, τονίζει τον ρόλο που αναλαμβάνει η αποκατάσταση της ρευστότητας και χρηματοδότησης στην οικονομία, ως καίρια προϋπόθεση για την ανάπτυξη της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας.

4. ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Καθώς, όπως προαναφέρθηκε, η χρηματοδότηση των ΜΜΕ στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις τράπεζες, γίνεται κατανοητό ότι η αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος αποτελεί την πρώτη προτεραιότητα για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των ΜΜΕ, την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους και την είσοδο νέων ΜΜΕ στην αγορά. Η σταθεροποίηση των τραπεζών, και εν συνεχεία η πιστωτική επέκταση προς τις υγιείς ΜΜΕ, θα επιτρέψουν την επαναφορά της ρευστότητας, αλλά και την υλοποίηση των νέων επενδύσεων που είναι απαραίτητες για την ανάκαμψη της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Εκτός της αποκατάστασης του τραπεζικού μηχανισμού χρηματοδότησης, άλλες βασικές κατευθύνσεις πολιτικής για τη βελτίωση των συνθηκών χρηματοδότησης των ΜΜΕ στην Ελλάδα αποτελούν: α) η διευκόλυνση και επιτάχυνση των διαδικασιών για την αξιοποίηση των δημόσιων και κοινοτικών πηγών χρηματοδότησης επενδύσεων, με αιχμή το ΕΣΠΑ 2014-2020, β) η παροχή κινήτρων για επενδύσεις, γ) η ενδυνάμωση των προγραμμάτων παροχής εγγυήσεων για επιχειρηματικά δάνεια, δ) η λήψη μέτρων για την προσέλκυση επενδύσεων χαρτοφυλακίου, ε) η διερεύνηση των δυνατοτήτων θεσμοθέτησης εργαλείων προχρηματοδότησης εξαγωγών και στ) η ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης για τις ΜΜΕ, όπως π.χ. τα ιδρύματα μικροπιστώσεων. Οι κατευθύνσεις αυτές συνάδουν με τους παράγοντες που οι ίδιες οι ΜΜΕ κρίνουν ως σημαντικούς για τη χρηματοδότησή τους στο μέλλον, σύμφωνα με σχετικές απαντήσεις τους στο πλαίσιο της προαναφερόμενης Έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

European Commission (2014a), *Annual report on European SMEs 2013/2014*.

European Commission (2014b), *Survey on the Access to Finance of Enterprises (SAFE) 2014*.

ΚΕΠΕ (2014), "Το Αναπτυξιακό Όραμα για την Ελλάδα του 2020: Προβλέψεις, προϋποθέσεις ανάπτυξης και μηχανισμοί χρηματοδότησης". Μελέτη για το Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας.

Η ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΙΣΠΡΑΞΗΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ

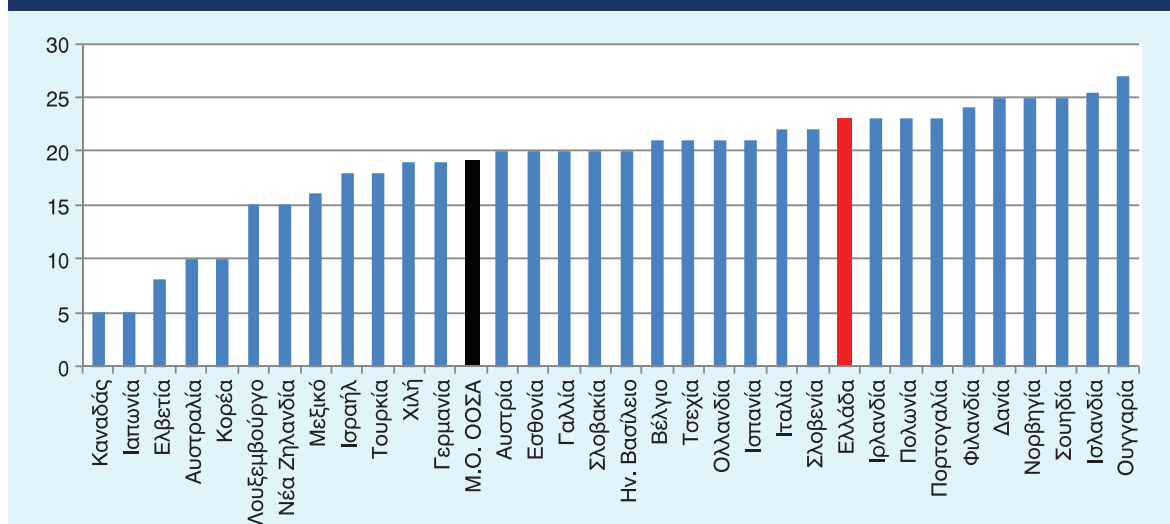
Γεωργία Σκίντζη, Ερευνήτρια ΚΕΠΕ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι φόροι στην κατανάλωση αποτελούν μία από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων τόσο για την Ελλάδα όσο και για ένα μεγάλο αριθμό κρατών. Για τις χώρες του ΟΟΣΑ οι φόροι στην κατανάλωση αντιστοιχούν, κατά μέσο όρο, στο 31% του συνόλου των φόρων¹ που συλλέγονται, όπου το 20% αφορά γενικούς φόρους κατανάλωσης, ενώ το 11% αφορά ειδικούς φόρους κατανάλωσης (OECD, 2014b). Ο φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) είναι από τους πιο διαδεδομένους τρόπους φορολόγησης της κατανάλωσης, εφαρμόζεται σε πάνω από 150 χώρες και αντιστοιχεί στο 20% των παγκόσμιων φορολογικών εσόδων (Keen and Lockwood, 2007· OECD, 2014a). Στις χώρες του ΟΟΣΑ, με εξαίρεση τις ΗΠΑ, ο ΦΠΑ είναι ο κύριος τρόπος φορολόγησης της κατανάλωσης και αντιστοιχεί στα δύο τρίτα των εσόδων από φόρους στην κατανάλωση (OECD, 2013a).

Στην Ελλάδα ο ΦΠΑ εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1987, ενώ σε χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία εφαρμόζεται από το 1968 (OECD, 2014a). Ο βασικός συντελεστής ΦΠΑ² είναι 23% (όπως και στην Ιρλανδία, Πολωνία και Πορτογαλία), αρκετά μεγαλύτερος από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ (19%) και από τους υψηλότερους τόσο ανάμεσα στις χώρες του ΟΟΣΑ, όσο και ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ-28 (Διάγραμμα 1). Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για την

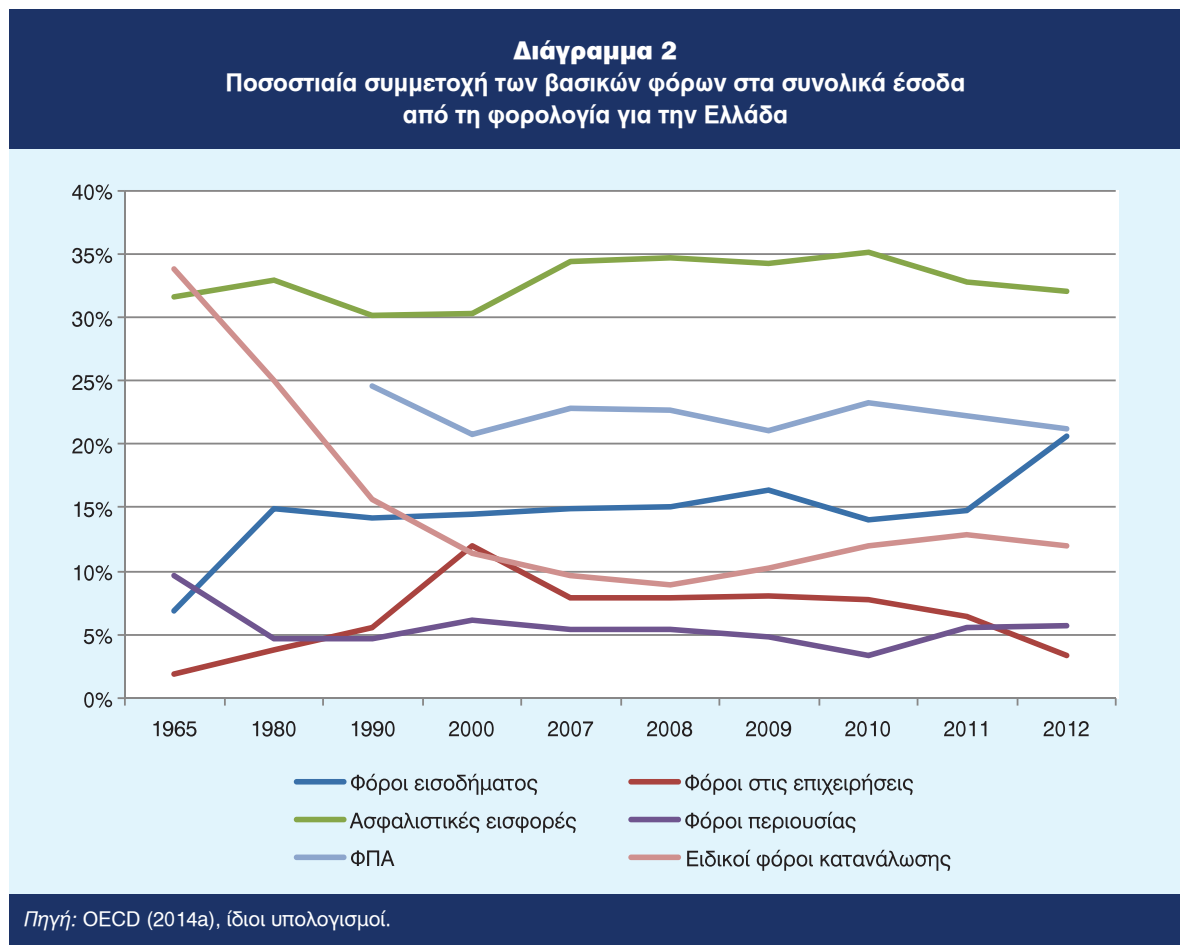
Διάγραμμα 1
Βασικός συντελεστής ΦΠΑ για τις χώρες του ΟΟΣΑ για το 2014

Πηγή: OECD (2014a).

1. Όπου στο κείμενο γίνεται αναφορά στους φόρους συμπεριλαμβάνονται και οι ασφαλιστικές εισφορές.
2. Πέρα από τον βασικό συντελεστή ΦΠΑ εφαρμόζονται στην Ελλάδα και δύο μειωμένοι συντελεστές ΦΠΑ: 13% (για παράδειγμα στα τρόφιμα) και 6,5% (για παράδειγμα στα βιβλία). Επίσης, υπάρχουν και τοπικές εξαιρέσεις και πιο συγκεκριμένα οι τρεις συντελεστές ΦΠΑ (βασικός, μειωμένος και υπερμειωμένος) στα νησιά μειώνονται κατά περίπου 30% (ο βασικός συντελεστής είναι 16% και οι μειωμένοι συντελεστές είναι 9% και 5%).

Ελλάδα, τα έσοδα από ΦΠΑ αντιστοιχούν στο 7,1% του ΑΕΠ για το 2012, ενώ τα συνολικά έσοδα από φόρους φτάνουν το 36,6% του ΑΕΠ. Ο ΦΠΑ είναι η δεύτερη σημαντικότερη πηγή φορολογικών εσόδων μετά τις ασφαλιστικές εισφορές, διαχρονικά στην Ελλάδα (Διάγραμμα 2) και αντιστοιχεί σε πάνω από 20% του συνόλου των εσόδων από φόρους. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το 2012 η απώλεια των εσόδων από τον ΦΠΑ, εξαιτίας είτε της μη συμμόρφωσης με τους κανόνες είτε της αδυναμίας συλλογής, έφτασε τα 177 δις ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί στο 16% των συνολικά αναμενόμενων εσόδων από τον ΦΠΑ για την ΕΕ-26³. Γίνεται επομένως εμφανής η σημαντικότητα της είσπραξης του ΦΠΑ στα πλαίσια της αύξησης των κρατικών εσόδων⁴ ειδικότερα στην περίπτωση της Ελλάδας, καθώς η χώρα προσπαθεί να ξεπεράσει την οικονομική ύφεση και να βρεθεί σε τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης.

2. ΜΕΤΡΑ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΙΣΠΡΑΞΗΣ ΦΠΑ

Μία μέθοδος μέτρησης της αποδοτικότητας είσπραξης του ΦΠΑ, η οποία χρησιμοποιείται από τον ΟΟΣΑ, είναι ο υπολογισμός του Δείκτη Εσόδων ΦΠΑ (VAT Revenue Ratio – VRR) (OECD, 2014a). Στόχος του VRR είναι η δημιουργία ενός συγκριτικού μέτρου της ικανότητας μίας χώρας να εξασφαλίσει μία αποτελεσματική φορολογική βάση για τον ΦΠΑ. Ορίζεται ως ο λόγος μεταξύ

3. Δεν συμπεριλαμβάνονται η Κύπρος και η Κροατία.

4. Η βελτίωση της αποτελεσματικότητας συλλογής του ΦΠΑ θα μπορούσε να συμβάλει σημαντικά στην αύξηση των κρατικών εσόδων και να αντισταθμίσει άλλα επώδυνα μέτρα όπως η αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ.

των πραγματοποιηθέντων εσόδων από ΦΠΑ προς τα δυνητικά έσοδα από ΦΠΑ, αν εφαρμοζόταν ο βασικός συντελεστής ΦΠΑ σε μία πιθανή φορολογική βάση.

$$VRR = \frac{VR}{(B \times r)}$$

όπου VR είναι τα πραγματικά έσοδα από ΦΠΑ, B είναι η πιθανή φορολογική βάση και r είναι ο βασικός συντελεστής ΦΠΑ (για παράδειγμα για την Ελλάδα είναι το 23%). Η δυσκολία του υπολογισμού έγκειται στον προσδιορισμό της πιθανής φορολογικής βάσης. Εδώ υπολογίζεται ως η διαφορά μεταξύ τελικής καταναλωτικής δαπάνης (όπως προκύπτει από τους Εθνικούς Λογαριασμούς) και των πραγματικών εσόδων από ΦΠΑ:

$$VRR = \frac{VR}{(FCE - VR)r}$$

όπου FCE (Final Consumption Expenditure) είναι η τελική καταναλωτική δαπάνη η οποία περιλαμβάνει την τελική καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών, των μη κερδοσκοπικών οργανισμών και της Γενικής Κυβέρνησης. Ουσιαστικά ο VRR συνδυάζει τόσο την αποδοτικότητα της πολιτικής⁵ (policy efficiency) όσο και την αποδοτικότητα της συμμόρφωσης⁶ (compliance efficiency). Αν μία χώρα έχει χαμηλό VRR (κοντά στο μηδέν), αυτό σημαίνει ότι είτε η χώρα εφαρμόζει μειωμένους συντελεστές ΦΠΑ σε πολλές περιπτώσεις, είτε υπάρχουν πολλές εξαιρέσεις από τον βασικό συντελεστή ΦΠΑ⁷, είτε αδυνατεί να συλλέξει τον ΦΠΑ, είτε υπάρχει ένας συνδυασμός και των τριών.

Το Διάγραμμα 3 παρουσιάζει τον VRR για 33 χώρες του ΟΟΣΑ για το έτος 2012. Για την Ελλάδα ο VRR παίρνει τιμή 0,37, πολύ κάτω από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ (0,55). Παρατηρούμε ότι η Ελλάδα έχει τη δεύτερη χειρότερη επίδοση στον συγκεκριμένο δείκτη μετά το Μεξικό, ενώ την ακολουθούν η Ισπανία, η Τουρκία και η Ιταλία. Στο Διάγραμμα 4 παρουσιάζεται η πορεία του VRR τόσο για την Ελλάδα όσο και για τις άλλες δύο χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου που αντιμετώπισαν σφοδρή οικονομική και δημοσιονομική κρίση και μπήκαν σε προγράμματα στήριξης (Ισπανία και Πορτογαλία). Ο Δείκτης Εσόδων ΦΠΑ και για τις τρεις χώρες μειώνεται σημαντικά το 2008 και το 2009, οπότε παίρνει τη μικρότερη τιμή του, ενώ αυξάνεται το 2010 (επιστρέφει περίπου στα επίπεδα του 2008). Το 2011 ο VRR παρουσιάζει και πάλι μείωση, ενώ το 2012 βελτιώνεται για την Πορτογαλία και την Ισπανία και μειώνεται περαιτέρω για την Ελλάδα. Αντίθετα, ο μέσος όρος του ΟΟΣΑ παρουσιάζει μικρές διακυμάνσεις (κινείται μεταξύ 0,59 και 0,54) από το 2000 μέχρι και το 2012.

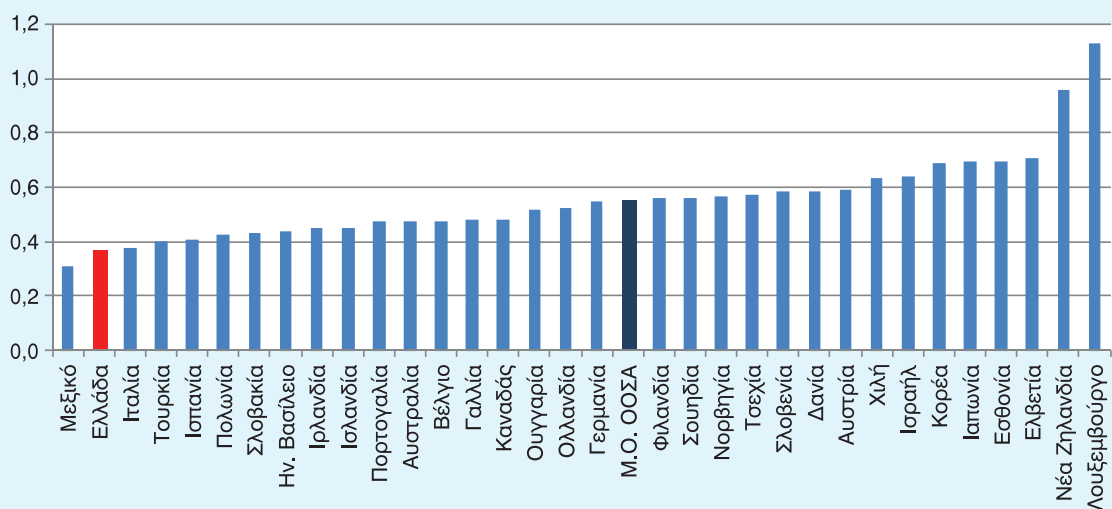
Μία διαφορετική μέθοδος μέτρησης της αποδοτικότητας του ΦΠΑ, η οποία επικεντρώνεται στην αποτελεσματικότητα της συμμόρφωσης και της συλλογής (compliance efficiency), αφορά τον υπολογισμό του ελλείμματος του ΦΠΑ (VAT Gap.) Το έλλειμμα του ΦΠΑ είναι η διαφορά ανάμεσα στα πραγματικά έσοδα από τον ΦΠΑ (VAT Collections, όπως υπολογίζονται από την Eurostat) και στα δυνητικά έσοδα από τον ΦΠΑ (VAT Total Tax Liability, VTTL), όπως υπολογίζονται με βάση τους Εθνικούς Λογαριασμούς και την ισχύουσα δομή των συντελεστών ΦΠΑ (CASE & CPB, 2013 & 2014) και συνήθως εκφράζεται ως ποσοστό των δυνητικών εσόδων (VTTL). Το έλλειμμα του ΦΠΑ οφείλεται κυρίως στη φοροδιαφυγή αλλά και σε πτωχεύσεις, καθυστερημένες πληρωμές και φοροαποφυγή.

5. Το ποσό που θεωρητικά θα συλλεγόταν, αν εφαρμοζόταν ο βασικός συντελεστής ΦΠΑ σε όλη τη φορολογική βάση, χωρίς να υπάρχουν μειωμένοι συντελεστές ΦΠΑ και εξαιρέσεις.

6. Το ποσό που θεωρητικά θα εισέπραττε το κράτος, αν μπορούσε να συλλεχθεί όλος ο ΦΠΑ.

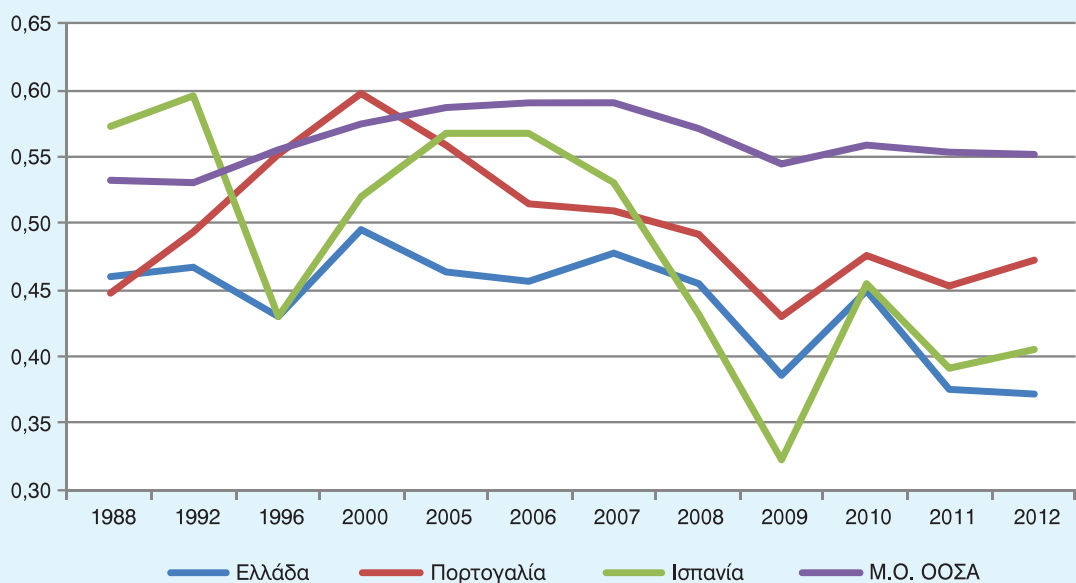
7. Για τους μειωμένους συντελεστές ΦΠΑ και τις εξαιρέσεις από τον ΦΠΑ που ισχύουν στην Ελλάδα αλλά και τις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ δείτε OECD (2014a).

Διάγραμμα 3
Δείκτης εσόδων ΦΠΑ (VRR) για το έτος 2012

Πηγή: OECD (2014a).

Διάγραμμα 4
Διαχρονική εξέλιξη του VRR

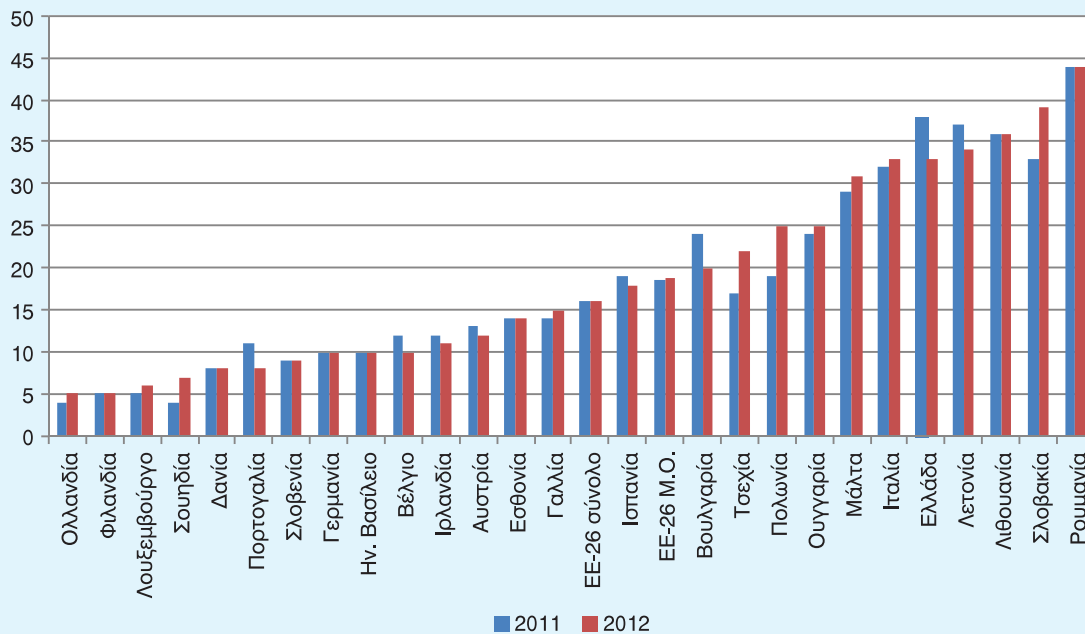
Πηγή: OECD (2014a), ίδιοι υπολογισμοί.

Στο Διάγραμμα 5 παρουσιάζεται το έλλειμμα του ΦΠΑ για τις χώρες της ΕΕ⁸ για τα έτη 2011 και 2012. Παρατηρούμε ότι η Ελλάδα βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις. Πιο συγκεκριμένα, το 2011 η Ελλάδα είχε έλλειμμα ΦΠΑ 38% και τη χειρότερη επίδοση μετά τη Ρουμανία, ενώ το 2012 ήταν

8. Εξαιρούνται η Κύπρος και η Κροατία για τις οποίες δεν υπήρχαν στοιχεία την περίοδο της μελέτης CASE and CPB (2014).

μία από τις 8 χώρες που βελτίωσαν τη θέση τους, παρουσίασε μάλιστα τη σημαντικότερη βελτίωση, παραμένοντας όμως στις τελευταίες θέσεις (πέμπτη από το τέλος μαζί με την Ιταλία) με έλλειμμα ΦΠΑ 33%. Ο μέσος όρος του ελλείμματος ΦΠΑ της ΕΕ ήταν 19% (αν δούμε την ΕΕ ως σύνολο έφτασε το 16%) για το 2012. Στην Ελλάδα οι απώλειες που οφείλονται στο έλλειμμα του ΦΠΑ υπολογίζεται ότι έφτασαν τα 6,65 δις ευρώ το 2012 (Πίνακας 1). Κατά μέσο όρο από το 2009 και ύστερα η Ελλάδα χάνει 7,5 δις ευρώ το χρόνο εξαιτίας της μη απόδοσης του ΦΠΑ (φο-

Διάγραμμα 5
Έλλειμμα ΦΠΑ (%) στις χώρες της ΕΕ για τα έτη 2011 και 2012

Πηγή: CASE and CPB (2014).

Πίνακας 1
Δυνητικά έσοδα ΦΠΑ (VTTL) και πραγματικά έσοδα ΦΠΑ (σε εκατ. ευρώ)
και έλλειμμα ΦΠΑ (σε εκατ. ευρώ και ως % VTTL) για την Ελλάδα*

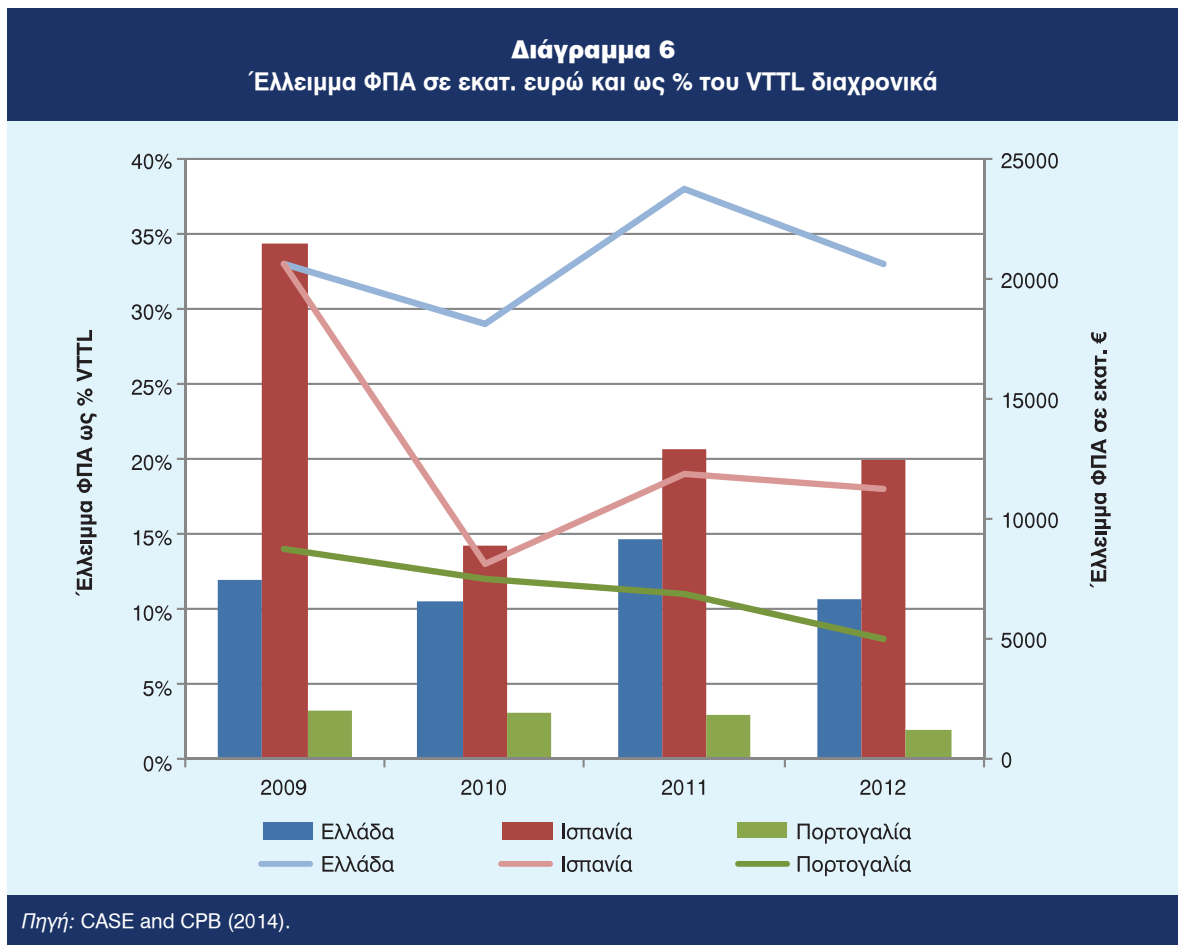
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
VTTL	13.074	14.061	15.524	16.590	17.472	19.386	21.885	24.265	24.072	22.395	22.885	24.213	20.364
Έσοδα από ΦΠΑ	9.824	10.960	11.969	12.043	12.573	13.398	14.910	16.611	17.020	14.914	16.308	15.028	13.713
VAT Gap	3.250	3.101	3.555	4.547	4.899	5.988	6.975	7.654	7.052	7.481	6.577	9.185	6.651
VAT Gap (%VTTL)	25	22	23	27	28	31	32	32	29	33	29	38	33
Βασικός συντελεστής ΦΠΑ			18					19				23	
Μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ			8					9			11	13	
			4					4,5			5,5	6,5	

Πηγή: CASE and CPB (2013 & 2014).

* Τα στοιχεία μέχρι και το 2008 προέρχονται από τη μελέτη CASE and CPB (2013), ενώ τα στοιχεία από το 2009 και ύστερα προέρχονται από τη μελέτη CASE and CPB (2014) και δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα, καθώς υπάρχουν μικρές διαφορές στη μεθοδολογία της κάθε μελέτης και αλλαγή στους κωδικούς NACE των Εθνικών Λογαριασμών (CASE and CPB, 2014).

ροδιαφυγή, φοροαποφυγή κλπ.). Γίνεται, επομένως, εύκολα αντιληπτό ότι η αδυναμία του κρατικού μηχανισμού να συλλέξει τον ΦΠΑ επιβαρύνει σε μεγάλο βαθμό τα οικονομικά του κράτους, καθώς το έλλειμμα του ΦΠΑ για το 2012 αντιστοιχεί στο 3,4% του ΑΕΠ της χώρας⁹. Το πρόβλημα δεν περιορίζεται φυσικά στην Ελλάδα καθώς το έλλειμμα ΦΠΑ για την ΕΕ υπολογίζεται ότι ξεπέρασε τα 177 δις ευρώ, αυξημένο κατά 6 δις σε σχέση με το 2011.

Αν παρακολουθήσουμε την πορεία του ελλείμματος ΦΠΑ διαχρονικά, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στις άλλες δύο χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου που αντιμετώπισαν δημοσιονομικά προβλήματα και σφοδρή οικονομική κρίση, την Ισπανία και την Πορτογαλία, διαπιστώνουμε ότι η Ελλάδα έχει τις χειρότερες επιδόσεις (Διάγραμμα 6). Από το 2009 και ύστερα το έλλειμμα ΦΠΑ της Ελλάδας κυμαίνεται μεταξύ 29% και 38%, ενώ της Πορτογαλίας είναι σημαντικά χαμηλότερο και διαρκώς μειώνεται και της Ισπανίας, με εξαίρεση το 2009, τα τρία τελευταία διαθέσιμα έτη κυμαίνεται μεταξύ 13% και 19%. Θα πρέπει βέβαια να επισημανθεί ότι η Πορτογαλία και η Ισπανία ήταν χώρες που διαχρονικά παρουσίαζαν μικρό έλλειμμα ΦΠΑ την περίοδο πριν την οικονομική κρίση, σε αντίθεση με την Ελλάδα. Ο μέσος όρος του ελλείμματος ΦΠΑ για τη χρονική περίοδο 2000-2008 για την Πορτογαλία ήταν 5,8%, για την Ισπανία 7,8% ενώ για την Ελλάδα 27,7%. Βέβαια η οικονομική κρίση φαίνεται να επηρέασε την αποδοτικότητα του ΦΠΑ και στις τρεις χώρες, καθώς ο μέσος όρος του ελλείμματος του ΦΠΑ τη χρονική περίοδο 2009-2012 αυξήθηκε σε σχέση με την περίοδο 2000-2008 (11,3% για την Πορτογαλία, 20,8% για την Ισπανία και 33,3% για την Ελλάδα).

9. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ το ΑΕΠ της Ελλάδας για το 2012 ήταν 194,204 δις ευρώ.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο ΦΠΑ είναι από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων για το ελληνικό κράτος. Για το 2012 τα έσοδα από ΦΠΑ αντιστοιχούσαν στο 21,2% των συνολικών εσόδων από φόρους (συμπεριλαμβανομένων και των ασφαλιστικών εισφορών). Παρά το γεγονός αυτό και τις αυξημένες ανάγκες της χώρας εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, η αποδοτικότητα είσπραξης του ΦΠΑ, όπως μετρείται διεθνώς με βάση τον Δείκτη Εσόδων ΦΠΑ (VRR) και το Έλλειμμα ΦΠΑ (VAT Gap), είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Η Ελλάδα, συγκρινόμενη τόσο με τις χώρες του ΟΟΣΑ και της ΕΕ όσο και με μεμονωμένες χώρες που επίσης αντιμετώπισαν έντονη οικονομική κρίση (Ισπανία και Πορτογαλία), έχει από τις χειρότερες επιδόσεις. Επιπροσθέτως, αν και η οικονομική κρίση φαίνεται να μειώσει ακόμα περισσότερο την ικανότητα του κρατικού μηχανισμού να συλλέγει τον ΦΠΑ¹⁰, η Ελλάδα και πριν την κρίση αντιμετώπιζε παρόμοιο πρόβλημα.

Είναι επομένως επιβεβλημένο, στα πλαίσια της προσπάθειας της χώρας να βγει από την οικονομική κρίση και να μπει σε τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης, όχι μόνο να βελτιωθεί ο τρόπος είσπραξης του ΦΠΑ, ώστε να καταστεί περισσότερο αποτελεσματικός, αλλά να αλλάξει και η φορολογική συνείδηση των πολιτών. Η βασικότερη ίσως οδός προκειμένου να αλλάξει η νοοτροπία των πολιτών είναι να αποκτήσουν οι πολίτες εμπιστοσύνη προς το κράτος που διαχειρίζεται τα χρήματα από τους φόρους που πληρώνουν. Μελέτες έχουν δείξει ότι η φορολογική συνείδηση σχετίζεται άμεσα με την εμπιστοσύνη που έχουν οι πολίτες στο κράτος¹¹ (Lago-Penas και Lago-Penas, 2010· Martinez-Vazquez και Torgler, 2009· Torgler και Schneider, 2007· Alm και Torgler, 2006) και τους θεσμούς (Χύμης, 2014· Frey και Torgler, 2007). Όπως έχουν δείξει πρόσφατες μελέτες, οι Έλληνες είναι από τους πολίτες που εμπιστεύονται λιγότερο από όλους το κράτος¹² (OECD, 2013b).

Η δημιουργία ή η βελτίωση της φορολογικής συνείδησης των πολιτών είναι μία μακροχρόνια διαδικασία και προϋποθέτει μία σειρά από σημαντικές μεταρρυθμίσεις και αλλαγές στην ίδια τη λειτουργία του κράτους και στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τους φορολογούμενους πολίτες. Η εφαρμογή ενός δίκαιου φορολογικού συστήματος, που σημαίνει τόσο δίκαιη κατανομή φορολογικών βαρών όσο και δίκαιη «δημοσιονομική ανταλλαγή», δηλαδή το κράτος προσφέρει τα δημόσια αγαθά που οι πολίτες πιστεύουν ότι αντιστοιχούν στους φόρους που πληρώνουν, μπορεί να συμβάλει σημαντικά στη δημιουργία φορολογικής συνείδησης (Feld και Frey, 2002· Cummings et al., 2004). Επίσης η επιβράβευση της εντιμότητας και τα θετικά κίνητρα για φορολογική συμμόρφωση μπορούν να συμβάλλουν προς την ίδια κατεύθυνση (Feld και Frey, 2007· Smith και Stalans, 1991). Η άμεση δημοκρατία (να ψηφίζουν οι πολίτες πάνω σε θέματα που αφορούν το φορολογικό σύστημα) και η συμμετοχή των πολιτών στη διαχείριση μέρους των φορολογικών εσόδων σε τοπικό επίπεδο συνεργούν στη δημιουργία φορολογικής συνείδησης (Torgler και Schneider, 2007· Torgler, 2003· Feld και Frey, 2002· Feld and Tyran, 2002· Alm et al. 1995). Από την άλλη πλευρά, η αντίληψη που έχουν οι πολίτες για το μέγεθος της φοροδιαφυγής (Frey και Torgler, 2007) και της διαφθοράς (Bird et al., 2008· Torgler, 2006) επηρεάζει αρνητικά τη φορο-

10. Το μέσο έλλειμμα ΦΠΑ για τα έτη 2010-2012 (την τριετία αυτή η χώρα βρισκόταν σε βαθιά ύφεση και ο βασικός συντελεστής ΦΠΑ ήταν σταθερός στο 23%) ήταν 33,3%, αυξημένο σε σχέση με την προηγούμενη πενταετία 2005-2009 (η χώρα δεν βρισκόταν ακόμα σε ύφεση και ο βασικός συντελεστής ΦΠΑ ήταν 19%), οπότε το μέσο έλλειμμα ΦΠΑ ήταν 31,4% (Πίνακας 1).

11. Η εμπιστοσύνη στο κράτος αφορά κυρίως την εμπιστοσύνη στο νομικό σύστημα, την εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση και την εμπιστοσύνη στο κοινοβούλιο.

12. Από τις 34 χώρες που περιλαμβάνονται στη μελέτη για το έτος 2012, οι Έλληνες δείχνουν τη μικρότερη εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση και μετά την Ιρλανδία η Ελλάδα έχει τη μεγαλύτερη μείωση σε σχέση με το 2007.

λογική συνείδηση. Επομένως, η φορολογική συνείδηση βασίζεται στην εμπιστοσύνη των πολιτών προς το κράτος, ένα κράτος όμως που διέπεται από τις αρχές του δικαίου και της διαφάνειας, όπου οι θεσμοί λειτουργούν και οι πολίτες έχουν λόγο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alm J. and Torgler B. (2006). "Culture differences and tax morale in the United States and in Europe". *Journal of Economic Psychology*, vol. 27, pp. 224-246.
- Alm J., Sanchez I., and De Juan A. (1995). "Economic and noneconomic factors in tax compliance". *KYKLOS*, vol. 48, pp. 3-18.
- Bird R.M., Martinez-Vazquez J., and Torgler B. (2008). "Tax Effort in Developing Countries and High Income Countries: The Impact of Corruption, Voice and Accountability". *Economic Analysis and Policy*, vol. 38 (1), pp. 55-71.
- CASE and CPB (2013). "Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States – Final Report". Report commissioned by the European Commission (DG TAXUD) prepared by a consortium. Center for Social and Economic Research (Project leader) and CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (Consortium leader), Warsaw, July 2013 Final Report.
- CASE and CPB (2014). "2012 Update Report to the Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States". Report commissioned by the European Commission (DG TAXUD) prepared by a consortium. Center for Social and Economic Research (Project leader) and CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (Consortium leader), Warsaw, September 2014
- Cummings, R. G., Martinez-Vazquez, J., McKee, M., & Torgler, B. (2004). "Effects of culture on tax compliance: A cross check of experimental and survey evidence". CREMA Working Paper Series, 2004-13, Basel.
- Feld L. P. and Frey B. S. (2002). "Trust breeds trust: How taxpayers are treated". *Economics of Governance*, vol. 3, pp. 87-99.
- Feld L. P. and Frey B. S. (2007). "Tax Compliance as the Result of a Psychological Tax Contract: The Role of Incentives and Responsive Regulation". *Law & Policy*, vol. 29, pp.102-120.
- Frey B.S. and Torgler B. (2007). "Tax morale and conditional cooperation". *Journal of Comparative Economics*, vol. 35(1), pp. 136-159.
- Feld L. P. and Tyran, J.-R. (2002). "Tax evasion and voting: An experimental analysis". *KYKLOS*, vol. 55, pp. 197-222.
- Keen, M. and B. Lockwood (2007). "Value-Added Tax: Its Causes and Consequences". IMF Working Paper WP/07/183. IMF. Washington.
- Lago-Penas I. and Lago-Penas S. (2010). "The determinants of tax morale in comparative perspective: Evidence from European countries". *European Journal of Political Economy*, vol. 26, pp. 441-453.
- Martinez-Vazquez J. and Torgler B. (2009). "The evolution of tax morale in modern Spain". *Journal of Economic Issues*, vol. 43 (1), pp.1-28.
- OECD (2013a). "Consumption Tax Trends 2012: VAT/GST and Excise Rates, Trends and Administration Issues". OECD Publishing.

- OECD (2013b). "Trust in government, policy effectiveness and the governance agenda", στο *Government at a Glance 2013*, OECD Publishing.
- OECD (2014a). "Consumption Tax Trends 2014: VAT/GST and Excise Rates, Trends and Policy Issues". OECD Publishing.
- OECD (2014b). "Revenue statistics: 1965-2013". OECD Publishing.
- Smith K. W. and Stalans L. J. (1991). "Encouraging Tax Compliance with Positive Incentives: A Conceptual Framework and Research Directions". *Law & Policy*, vol. 13, pp. 35-53.
- Torgler B. (2003). "Tax morale and institutions". CREMA Working Paper Series 2003-9, Basel.
- Torgler B. (2006). "The importance of faith: tax morale and religiosity". *Journal of Economic Behavior and Organization*, vol. 61, pp. 81-109.
- Torgler B. and Schneider F.G. (2007). "What shapes attitudes toward paying taxes? Evidence from multicultural European countries". *Social Science Quarterly*, vol. 88(2), pp. 443-470.
- Χύμης Α. (2014). "Αποδοτικότητα των φόρων στην Ελλάδα". *Ελληνική Οικονομία*, τεύχος 9, Σεπτέμβριος 2014.

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

ΙΟΥΛΙΟΣ 2015